

VESTNIK

NOTICIERO

8-9

1966

XVII

DSPB BUENOS AIRES JE ZA ZAKLJUČEK SPO-
MINSKEGA LETA JUNAKOV IZDALO POSEBNO
PLOŠČO V OBLIKI RAZGLEDNICE. OB ZVOKIH
NAPREJ, ZASTAVA SLAVE IN DOMOBRANSKE
HIMNE SE BOSTE SPOMINJALI NAŠIH PADLIH
BRATOV — JUNAKOV. ZATO DARUJTE PLOŠČO
PRIJATELJEM IN ZNANCEM.

VSEBINA: Vetrinjsko pismo (Karel Mauser) — Hribovšek, Pesem naj
zapojem (jkc) — Bodoči družbeni red v Sloveniji (Rudolf Smersu) — O
potrebi zdomske cerkvene hierarhije (Pavle Rant) — O politiki (Janez
Ovsenik) — Slovenija v Jugoslaviji 1918—1941 (Maks Loh) — Iskrena
hvala! — Brali smo — Veliko poslanstvo (Rudolf Smersu) — Okrožnica
ZDSPB o Vesniku — Slovenski spominski dan (Jože Melaher) — Letošnje
spominske proslave: Buenos Aires, Ramos Mejía, Berazategui, Mar del
Plata, Miramar — Potreben popravek (Janez Grum) — Pismo uredništvu
— Društvene novice — Leta strahote na Ižanskem (dekan J. Klemenčič)
Poročila o drugih proslavah v prihodnji številki.

VETRINJSKO PISMO

Ce človek obstane na pokopališču in nato hodi od groba do groba, mu imena in rojstni ter smrtni podatki prično govoriti. In to nemo govorjenje je najgloblje, najbolj iskreno in najbolj resnično.

To nemo govorjenje sem slišal v vetrinski cerkvi in na vetrinjskem polju. Pozno popoldne sem prišel tja in ko sem s ceste zavil skozi obok in prišel na veliko dvorišče, sta me presunila samotnost kraja in mir, ki je ležal na starinskem zidu in v starem drevju. Tu se ni nič spremenilo. Vse, kar se je tod zgodilo, je otrpnilo in obstalo kakor ura v kmečki hiši, če je nekdo umrl.

V rokah držim velik šopek krvavordečih nageljnov. Prav na ta dan je pred enaindvajsetimi leti odšel eden največjih transportov, zdi se mi, da sem prišel za hip prepozno, da so bili še pred uro tukaj in da sem jim želel dati rože za srečno pot. Ravno nasproti mene je veliki in zapuščen trakt starega samostana, polknice na nekaterih oknih so odtrgane in vise na zid, nekaj oken je ubitih.

Onstran vhodnih vrat je čudna zavesa sestavljena iz barvastih trstik. Menda zato, da bi branila muham v cerkev. Trstike rožljajo kakor drobne, nabrane kosti, nanizane na vrstico.

Stojim v cerkvi z rožami v naročju. Pomočim prst v kropilnik. Isti je, vanj je segalo po blagoslovljeno vodo tisoče prstov, ki jih že zdavnaj ni več. Držim svojo dlan na mrzlem kamnu in se mi zdi, da se dotikam vseh rok, med njimi so prsti tudi mojih prijateljev in znancev.

Nekoč je pesem slovenskih bguncev plavala pod oboki, pesem vseh, ki so živeli tam zunaj na velikem travniku. Sedeli so po teh črnkastih klopih z ozkimi naslonili in gledali v kronano Mater božjo. Na novo pozlačena stoji na oltarju, kakor je stala takrat, za njo čudovita okna, poslikana, da se človek mora čuditi.

Čisto sam sem v cerkvi in vendar vem, da je čisto polna. Da so vse klopi zasedene in da narod stoji tudi po sredi. Kakor takrat. Ne vidim jih, toda čutim jih in grem po sredi cerkve z rožami v rokah do oltarne mize. Prinesel sem jih vsem tem za enaindvajseti spomin.

Grem mimo oltarja na desno stran. Prav tam spredaj v steni je spominska plošča v latinščini, ki ji je besedilo sestavil rajni škof dr. Gregorij Rožman. Pod njo je mizica, nanjo denem rože. Krvavo gore proti beli steni in proti plošči.

Sedem v klop in sedim med mrtvimi. Govorim z njimi in to je bil

najlepši pogovor v mojem življenju. Z živimi ljudmi govoriti je tolikokrat muka, z mrtvimi govoriš tako, da poslušáš.

In kakor da govore z besedami velikega svetopisemskega Joba:

„O da bi se zapisale moje besede! Da bi se začrtale v knjigo z železnim črtalom na svinčeno ploščo, ali da bi se z dletom vsekale v kremen! Zakaj vem, da moj Odrešenik živi, in poslednji dan bom vstal iz zemlje. In zopet bom obdan s svojo kožo in v svojem telesu bom videl svojega Boga. Jaz ga bom videl, jaz sam, in moje oči ga bodo gledale, in ne drug. To upanje počiva v mojih prsih.“

V vetrinjski cerkvi ni žalosti, tam ni obupa, tam v tistih klopeh, ki so bile prazne, pa sem čutil, da so vendar polne, je strašna vera, tako močna vera, da bi mi vsi večkrat morali romati tja. Tam so bila nekoč vrata za večnost tisočerin in na svoj način so ostala odprta, da lahko pogledamo skoznje. Mislim na vero in na upanje svete Cerkve, ki je v prvih stoletjih zgubila toliko svojih izpričevalcev. Obglavljeni, z ognjem umorjeni, s sulicami predrti, od divjih zveri raztrgani so odhajali k svojemu Bogu. Težke so bile te izgube in gotovo je Cerkev bolela in žgalo. In vendar je znala celo ob mučenih otrokih najti duha zmagoslavja, ki v Cerkvi ob teh izpričevalcih še vedno živi.

V vetrinjski cerkvi je duh zmagoslavja ostal za vrnjenimi in mi vsi to dejstvo pozabljamo. Vedno in vedno se vračamo samo k žalosti, k obupu. Skušamo s telesnimi očmi presojati žrtve, kakor da nam njih duhovno bogastvo nič ne pomenja. In vendar je ravno tu njih največja zapuščina. Duhovno bogastvo, v katerem borba proti komunizmu dobiva najmočnejšo in najglobljo osnovo.

Iz cerkve grede se ustavim pri župniku Musgerju. Star gospod je, koščen in živi v velikih sobanah starega samostana. Rad je vzel za maše, da jih opravi za vse mrtve, in ko sedi, obudi nekaj spominov na majske dni pred enaindvajsetimi leti.

Nato se peljem mimo vetrinjskega polja. Hiše, ki rasto po njem, so mu spremenile obraz. Žalost, skrb in obup so z leti pronicili v globino. Morda bi kdo od živih še našel prostor, na katerem je nekoč bival. Toda težko. Zunanji obraz je drug, nespremenjen je ostal samo notranji.

In ko se počasi vozim mimo, mi prihajajo v spomin besede iz sedmega psalma, ki se molijo v jutranjicah za rajne. Kakor da jih govore mrtvi svojim krvnikom:

„Bog je pravičen sodnik in Bog, ki vsak dan grozi njim, ki se ne spreobrnejo. Naj sovražnik svoj meč nabrusi, naj svoj lok napne in ga nameri: le zase pripravlja smrtne strele, dela iz svojih puščic plamenice. Glej, pripravlja nesrečo, spočne

hudobijo in rodi prevaro. Jamo izkoplje in jo izdolbe, a padel bo v grob, ki ga je naredil. Njegova hudobija se obrne na njegovo glavo in njegova nasilnost se zvrne na njegovo teme."

Vetrinjska cerkev in vetrinjsko polje ostajata za menoj. In trdno vem, da so mrtvi, ki so nekoč živeli na tem polju, s svojim strašnim molkom svojim sovražnikom podrli več kakor moremo mi živi.

Podirajo s svojo nevidno, toda neprestano pričujočnostjo.

Mrtva straža so, ki vedno živi.

Karel Mauser

HRIBOVŠKOVA PESNIŠKA ZBIRKA: *Pesem naj zapojem*

Temu, kar se je v dvajsetih letih našega zdomskega življenja med nami literarnega ustvarilo, vklesalo živega iz naših najtežjih vojnih časov in položilo na spominski kamen tistim, ki so bili pobiti kot najtežji krvi dar tedanjih groznih dni, se je pridružila pesniška zbirka na 105 straneh Ivana Hribovskega — *Pesem naj zapojem*. Izdala jo je kot svoje šestdeseto izdanje Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu, z letnico 1965. Cena broš. 320.- in vezana 380.- pesov. Zbirko je uredil pesnik dr. Tine Debeljak, ki ji je napisal krasen Uvod in komentar. Jure Vombergar je prispeval izvirne lesoreze, ki zbirko poživljajo, njegova oprema pa jo postavlja v vrsto prikupnih, intimnih del, po katerih človek rad z užitkom sega. Pastir s piščalko na naslovni strani naravnost vabi v kraljestvo svoje melodije... *Pesem naj zapojem*,

Hribovšek — Balantič, dva rojena pesnika, dve sorodni zvezdi slovenskega Parnasa, od Boga poslana in od njega istega zaznamovana. Živela sta v istem času, pela sorodne pesmi, za življenja komaj občudovala prvičkrat tiskano svoje ime, bila nasilno vržena v smrt in šele po njej odkrita kot prava pesnika ter rešena večnega prahu pozabe... Balantič eno leto po smrti, Hribovšek šele po dvajsetih letih. Ali ne trohni pod koreninami temnih gozdov ali v hladu mrzlih podzemskih jam še kak pevec—neznanec, katerega pesem srca bomo odkrili šele čez desetletja iz zaprašenih, porumenelih lističev, ki jih morebiti hrani kje kot srčni biser blaga duša in se od njih ločiti ne more? Slovencem niso naklonjene Muze. Pesniki nam umirajo mladi: Kette, Murn, Kosovel, Balantič, Hribovšek... preden poretijo v lepote višave in se razdajo... ali pa nas prav iste Muze obdarjajo s srečo, da iz pepela in prsti dvigamo v življenje glasnike božje lepote.

Urednik zbirke, Tine Debeljak, nam je odkril in z uvodom in komentarjem osvetlil pesnika. Kakor je pred 21 leti iz pogorišča dvignil pesnika — vaškega stražarja Balantiča, tako je zdaj iz podzemeljske sivine otel Hribovskega. Zato je predvsem v tem njegova velika zasluga, da je rešil dva pesnika, Balantiča in Hribovskega — sovrstnika naših zdomskega literarnih delavcev. Pa tudi izdajateljici, Slovenski kulturni akciji, gre priznanje, da je pesnika Hribovskega izdala.

Ivan Hribovšek se je rodil v Radovljici leta 1923, bil nato gojenec škofovih zavodov v Št. Vidu nad Ljubljano, šel zadnja leta skozi klasično gimnazijo v Ljubljani in že v vojnem letu nato položil maturo na gimnaziji v Beljaku. Nato se je vpisal na dunajsko univerzo in študiral klasične jezike z antično kulturo. Leta 1944 se je priključil vrstam gorenjskih domobrancev, se umaknil z njimi k „zaveznikom“ Angležem, ki so ga kot enega od dvanajsttisoč vrnili partizanom v roke ter je bil potem nastanjen v kapeli šentvidskega zavoda, kjer je leta poprej dajal Bogu čast in premajal od njega milosti... Tam je končala za njim sled in samo njegovi ubijalci lahko povedo, v katero brezno so vrgli truplo mladega pesnika.

Dasi je Hribovšek imel dve rokopisni zbirki pesmic (Pesmice 1939 in Pesmi Marjana Gostiše 1944), je vendar bil kot pesnik neznan, razen da je sodeloval v zavodskih Vajah in potem začel v reviji Dejanje. Bil je tedaj, v vojnem času, sovrstnik, prijatelj skupine mladih pesnikov, vsi na začetku pesniške poti, ki jo Debeljak v uvodu označuje tako: „Kako čudno je „prelom svetov“ razmetal in razporedil to čudovito generacijo pesnikov, kakor so bili Balantič, Hribovšek, Remic, Brejc, Šmit, pesniki enega gnezda in istih šol? Balantiča je uvrstila med vaške stražarje, Hribovška med domobrance, Remica med četnike, Brejca med partizane in Šmita v nemško vojsko! Prijatelji, ljubljenci Muz, so si stopili v nasprotje z orožjem v rokah kot borci revolucije in protirevolucije.“

Škoda, da so skoraj gotovo izgubljene vse njegove pesmi zadnje, domobranske dobe, kakor tudi ne vemo za Balantičeve v času vaškega stražarstva, kar bi bilo silne vrednosti, tako glede na kvaliteto presojo kakor na časovno značilnost.

Debeljak je iz obeh rokopisnih zbir uredil eno in ji dal naslov Pesem naj zapojem, po verzu iz pesmi Paladi, v kateri pesnik kar gori v goreči želji, da se izpoje, izpove, da bruhne iz prekipeljavne umetniške duše, preden omahne, četudi pahnen od boginje same v prekletstvo:

Ali eno, Palas, mi izpolni:
pesem naj zapojem, ki ko v snu
mračno nosim jo v iskanem dnu —
potlej mirno me za vek prekolni! (105)

Zbirko je razdelil v dva dela: Slikarski osnutek rok, obsegajoč 24 pesmi, in Nem strmim v prelom svetov s 43 pesmimi. Tako je v njej vse, kar se je našlo, še celo prevod Psalma 136 in Žalostinka.

Po zunanji obliki se Hribovšek ni omejeval na gotove vrste pesmi. Pel je, kakor mu je privrelo iz srca: verze s polnimi rimami, brez rim, tudi klasični sonet mu ni bil tuj.

Hribovšek je pesnik preprostih verzov, brez ničevih, večkrat praznih napihovanj, brez nepotrebnih okrasnih prispevkov, ki sicer na videz blestijo, a se rablinijo v nič, ko pesem dvakrat, trikrat prebereš.

Naredili bomo si piščali.
Vrba ne umrje, vrba poje.
Potem se bomo ob vrbi igrali,
morda bomo tudi mi vrbe postali. (4)

Koliko preprostosti, iskrenosti, pa vendar močnega pesniškega izražanja je v teh verzih!

Pesnik ni stal na robu življenja svoje dobe, dobe viharjev, sovraštva, ognja in smrti. Našel je svoje mesto. Čutil je z narodom, ki je trpel, bil ponižan in je umiral. Ali ni slutil v svojem upanju sončno jutro, lepše dni prav v odhodu od doma? Pesnik, prerok narodovega križevga pota!

Prišla bo ura, ko bo treba iti:
nihče ne ve, ne kam in ne zakaj,
peklen nasilja, kletev in izdaj
se bo odprl v podobi grozoviti. (9)

Poln je bil zrele pesniške sile, bogatija, ki ga je pestila, da je kričal v goreči bolečini in se bal, da mu je bogovi ne dovolijo izpiti, preden omahne:

Ko mi bodo od vsega le ustne ostale,
previdno se deklince bodo sklonile
in jih prav tiho, strastno poljubile,
da znenada, ko v strune zaželi bi prsti,
se v meni bo velika pesem zbudila
in mi bo z vonjem ves dom napolnila. (91)

Pesnik čuti in je prepričan, da je lepota večna, da ljubezni in pesmi ni zapisan konec. Zato poje:

Vse lepše ljubil bom iz globočin,
ko bodo zemlje se oklenili prsti. (97)

O pesem naša, vstati se ne brani,
ponosna kakor plamen k nebu sini! (96)

In pri vsem sladkem občutju pesniškem mu je čas prillil svojo grenko kapljo: siutil je dihanje smrti nad seboj, da bo končal že na pomladi svojega življenja kakor sovrstnik Balantič. Kako sta si vendar v tem podobna, edina, pripravljena na zadnji obračun, a vendar v mogočnem upanju, da njuni življenji nista bili prazni!

Sam, sam bom ljubil zemljo to izdano,
osramočeno, drago nam zemljo.
Ne bo se dvigniti mi pretežko,
voljno trohnam za svojo srčno rano,
za prst spokojno, ki rodila bo. (95)

In Balantič v enakem trpkem videnju:

Ne bom je zrl v nevestini opravi,
očeta so zagrebli ji na Rabu
in jaz segnil nekoč bom Bogve kod. (Doma).

V ljubezenskih pesmih je Hribovšek umirjen, premišljen. Ljubi in sanja, drhti v molku pričakovanja in trpi v slasti razdalj, ki ga ločijo od ideala. Ni v njem strastnih, erotičnih sil, ki bruhajo iz Balantiča. Tiho ljubi in izbrani s ponosom prizna: „Pred mano si ti, kraljevsko bitje!“

Draga, ni veliko, kar ti moram, moram
sporočiti. Kaj razumeš tudi molk?
Vse je le morda beseda, morda dve sta,
dih je morebiti le, morda je molk.

Molk ti moj morda zvesteje bo povedal,
kaj si mi postala in kako sem Tvoj. (72)

Kako sveto je občutil Hribovšek veličino prave ljubezni, ki edina more zbliževati ljudi, jim vrniti božje dostojanstvo in izrjavati zla semena sovraštva iz zakrknjenih človeških src. Kako vse drugačen je njegov klic,

glasnika protirevolucije, v primeri s partizanskim pesnikom Borom — revolucionarjem:

Vse besede sem izgubil,
nem strmim v prelom svetov,
rad bi ljubil, ljubil, ljubil,
rad gradil bi svet si nov! (62)

In Bor:

Vešala čez ves svet razpnimo
naš bog so rop, požig, umor...

Med verzi najdemo sveže, nove pesniške prispodobе: od neba žalosti visijo (11); na hodniku se lovi večer (15); mesečina naletava pohlevno mi v oči (42); noč je svetla ko češnjevo cvetje (44); skrivnosti drhtijo (44); tišina, kakor popje mlado je napeta (44); v svetla okna pljuska noč (47); zdaj tu, zdaj tam zapoje mladi vrst (55); nekje za njimi brizga luč večerna (70); da sveče luč drsi, drobi se v pene (90). Manj posrečeno zvenijo primere: pocukrava kri (20); o tisočkrat predrta zvezd modrina (21); sluzasta noč (25).

Škoda, da je ostalo nekaj tiskarskih napak v knjigi.

Rešen je pozabi in trohljivosti pesnik Ivan Hribovšek. Pesnik naših najtežjih dni, ki je bil sicer še v prvem cvetu, a že pahnjen v mrak trohnobe. Kratkih dvaindvajset let življenja, prelitih v lepoto in ljubezen. Tak ne bo nikoli umrl. Zato: resnično, kakor je sam slutil — pesnik Hribovšek živi:

Boj nad življenjem dobljen je,
ne štejem več mesecev in dni,
življenje, življenje, življenje
radostno v meni drhti. (43)

—jkc

Po podpisu pogodbe „modus vivendi“ med madžarsko vlado in Vatikanom je madžarski episkopat prevzel v Rimu Madžarski pontifikalni inštitut, kar pomeni, da bi mogli poslej v Inštitutu študirati samo kandidati, ki bi jih madžarski škofje poslali v zaved po predhodni odobritvi vlade v Budimpešti. Ker je jasno, da mora episkopat v komunističnih državah vse izvajati pod kontrolo in po ukazih komunističnega režima, so madžarski emigrantje sklenili, da bodo v Rimu zgradili lastni teološki zavod za tiste kandidate, ki svojih študij nočejo opravljati v zavodu pod kontrolo komunističnega režima. Londonski „Tablet“ poroča dne 26. februarja, da so se priprave za gradnjo že začele in bodo poleg študijskih naprav v poslopju opremili tudi sobe za madžarske romarje, ki prihajajo v Rim, sob bo okrog šestdeset. Upajo, da bodo z deli končali sredi 1967. Celo vsoto za novo poslopje je darovala in prevzela tudi prve stroške ureditve vseh prostorov Madžarka, ki živi v emigraciji. Tako je madžarska emigracija ohranila mečnost prisotnosti za pravo Madžarsko v okviru Cerkve.

BODOČI DRUŽBENI RED V SLOVENIJI

(Ob jubileju dveh socialnih enciklik)

Kdor se resnično trudi za osvoboditev domovine, kar mora biti naš glavni cilj — mora tudi premišljevati in delati načrte o tem, kako bomo uredili osvobojeno domovino in kakšen družbeni red bomo potem uvedli doma. Paziti bo treba, da ne napravimo napak, ki se tako rade delajo ob zgodovinskih prelomnicah. Veliko napako bi namreč napravili tisti, ki bi hoteli izbrisati komunistično domo v naši domovini, kot da je ni bilo, in bi hoteli nadaljevati življenje, ki sta ga vojna in komunistična revolucija prekinili leta 1941. To je seveda nemogoče. Računati moramo z dejstvi. In dejstvo je, da je imel in trenutno še ima komunizem našo domovino v svojih rokah in da ji je v mogočem dal svoj pečat, čeprav bistvene narave večine Slovencev ni mogel spremeniti, kakor npr. tudi fašizem in nacizem nista mogla spremeniti večine Italijanov in Nemcev; po zrušitvi obeh totalitarnih sistemov se je videlo, kako malo pristašev imata.

Kot dejstvo bo torej treba vzeti komunistično dobo in vse spremembe, ki so se v tej dobi izvršile. Ne sme nas zapeljati slepi fanatizem ali sovraštvo, da bi uničili vse, kar je napravil nasprotni režim. Kar je napravil dobrega („V vsaki zmoti je tudi nekaj resnice“, pravi ruski filozof Berdjajev), naj ostane. Seveda bo treba skrbno in brez vsake strasti pretehtati, kaj je tisto dobro.

Oglejmo si samo primer delavskega samoupravljanja. Bistvo tega je, da delavci uporabljajo podjetje, določajo, kaj in kako se bo proizvajalo, določajo cene izdelkov, določajo svoje plače, določajo, kakšen znesek naj gre za nove investicije in določajo, kako naj se razdeli dobiček. Kdo ne bi tega sprejel in odobral. Kdor bi odklanjal samoupravljanje samo zato, ker so ga komunisti pri nas doma izpeljali, bi napravil veliko napako posebno še zato, ker je tako samoupravljanje — in to brez centralističnega načrtovanja in brez partijskega nadzorstva — že mnogo časa pred komunistično revolucijo oznanjal in priporočal krščanski socialni nauk. V Sloveniji smo že pred desetletji imeli primere delavskega samoupravljanja npr. pri Žebljarski zadrugi v Kropi, v tovarni Runo v Trzinu ter Tezi v Kranju in v vsem mogočem slovenskem združenstvu.

V okrožnici „Quadragesimo anno“, katere 35 letnico obhajamo letos, je priporočilo, da naj se socialno in gospodarsko življenje uredi tako, da bodo „delavci in uradniki postali solastniki ali soupravniki ali na neki način deležni dobička“ (Q. a. 65). To je mnogo več kot sedanje samoupravljanje doma, je udeležba delavcev pri upravljanju podjetja, pri razdelitvi dobička in pa tudi na lastnini. In to je nekaj bistveno drugega kot komunistično samoupravljanje. Krščanski socialni nauk — izražen v omenjeni okrožnici in že tudi v njeni predhodnici „Rerum novarum“, katere 75 let-

nico obhajamo letos — teži za tem, da iz delavca, ki je odvisen od privatnega ali državnega kapitala, napravi svobodno in samostojno osebo, ga razproletari, ga napravi za lastnika ali solastnika proizvajalnih sredstev. Kajti najvišji človekov ideal je in mora biti: biti svoboden, uživati polno človeško dostojanstvo. Pogoj tega pa je primerna zasebna lastnina, iz katere izvira resnično veselje do dela.

Na tem primeru — in še mnogo podobnih primerov bi lahko navedli — smo hoteli pokazati dvoje: 1) da je doma komunistični režim napravil tudi stvari, ki so sprejemljive in dobre in da za mnoge teh stvari niti ni mogoče trditi, da so bistveno komunistične, in 2) da vsebuje krščanski socialni nauk boljše rešitve kot jih nudi komunizem prav zato, ker smatra za središče vsega socialnega življenja človeka, njegovo svobodo in njegovo dostojanstvo. Komunizem pa nasprotno smatra za središče vsega družbo, državo, partijo.

Ob jubileju velikih socialnih enciklik „Rerum novarum“ in „Quadragesimo anno“ nas mora navdajati vesela zavest, da smo v posesti nauka, ki more človeško družbo mnogo bolj osrečiti kot različni sistemi — vključno komunistični, — ki se danes ponujajo človeštvu in tudi nam Slovencem. Obžalovati pa moramo to, da človeštvu in tudi naši rojaki socialni krščanski nauk (kljub naporom naše agilne Družabne Pravde, ki je izdala že več knjig o krščanskem socialnem nauku) vse premalo poznajo, ga vse premalo proučujejo in se vse premalo trudijo, da bi pripravili konkretne načrte za vsa področja bodočega slovenskega gospodarskega in socialnega življenja.

Jubilej omenjenih okrožnic in njihova dopolnitev z okrožnicami Janeza XXIII. „Mati in učiteljica“ in „Mir na zemlji“ naj obrne naše oči iz preteklosti (po kateri vse preveč radi grebemo) v bodočnost in naj nas pripravi do tega, da bomo skrbno in vztrajno študirali bodoča vprašanja in pripravljali načrte za srečnejšo bodočnost svojega naroda.

Rudolf Smersu

Poljski primas kardinal Wyszyński nekaterim slovenskim kolaboracijonistom že dolgo ni ljub. Eden njih se je povzpел celo do odobravanja poljske komunistične vlade, ki je prepovedala obisk proslav poljskega milenija zamejskim škofom, češ: „Prav imajo.“ Vsekakor veliko razumevanje za cerkvi sovražne ukrepe in njih povzročitelje, pa zelo malo solidarnosti s cerkvijo, ki je Slovencem dvakrat bratska.

O POTREBI ZDOMSKE CERKVENE HIERARHIJE*

„V Zborniku omenjaš vprašanje cerkvene hierarhije zdomskega slovenstva, in iz Vestnika vidim, da to postavljate precej odprto.“ — Iz pisma urednika Klica Triglava z dne 22. 5. 1966. piscu pričujočih vrstic.

V zborniku Svobodne Slovenije 1966 sem zapisal: „Z vso resnostjo moramo izvesti s pristankom merodajnih lastno cerkveno upravo, zavedajoč se, da je Cerkev združenje svobodnih ljudi.“ Uredništvo Vestnika pa je v januarsko februarški številki 1966 objavilo članek Za jasnost pojmov in načel, v katerem tudi stoji: „Naša pot v katoliški Cerkvi je jasna: Cerkev je združenje svobodnih ljudi in kot taki smemo imeti svojega škofa Slovenca, ki bo ordinarij za vso Slovenijo brez meja. In naj bodo v domovini prepričani, da bomo tako več storili tudi za domovino, kakor pa v obliki, ki nam jo nudijo... Zdržali smo dvajset let na svoje, in nas ni sram, zdržali bomo še naprej, čeprav vemo, da v temnih sencah vse sive eminence grade samo na upanju: saj nimajo več Rožmana! A imeli ga bomo: novega, zrelega, doslednega, Slovenca z dušo in srcem, svobodnega.“

V istem Zborniku navaja Marko Kremžar, da je stalen odstotek slovenske krvi v zdomstvu 15% (stran 277), da je že leta 1910 bilo 320.000 Slovencev v svetu in da jih je danes, kakor računajo v Ljubljani, okrog 400.000 — Skratka: slovensko zdomstvo je v slovenskem narodnem telesu tako močna postavka, da preko nje ne moremo iti, še manj jo tajiti, grešili pa bi, ako ne bi kot Slovenci vsega podvzeli, da temu zdomskemu slovenstvu omogočimo samostojno izživljanje pod enotnim vodstvom, misleč vedno na domovino, tako ali tako.

Zdi se mi, da pozabljamo, kaj smo v zdomstvu našli, ko smo 1945 prestopili meje. Kasneje šele smo ugotovili, koliko je osrednja domovinska oblast zanemarila med obema vojnama, koliko ni bilo storjeno v času, ko so naši ljudje odhajali z doma z avstrijskim potnim listom. Ostalo je dejstvo garanja nekaterih posameznikov. Danes se upravičeno čudimo delu, ki so ga opravili slovenski frančiškani, še posebej p. Kazimir Zakrajšek, p. Hugo Bren, p. Odilo p. Ambrožič — ki mimogrede povedano spet orje ledino po Avstraliji —, koliko neizmerne dela je zakopanega v Hladniku, Zupančiču, Grimsu in drugih, da vsaj nekatere naštejemo. In edino, kar smo 1945 našli, je bilo delo nekaterih posameznikov. — In na koga se je mogla opreti naša medvojna ekipa v Londonu in USA? — Spet samo na posameznike odn. drobne kroge, ki so jih ti posamezniki znali vzgojiti. Nikjer pa ni bilo povezanosti, nikjer osrednjih navodil in vse je teklo tako,

* Članek je bil napisan za glasilo Klic Triglava.

kakor vse zadnje stoletje in še kaj prej med slovenskim narodom: večinoma so garali kaplani, ki so bili poleg župnika na fari vse. Ne zanikam dela vseh drugih, a poudarjam: za večino naroda, kakršen je naš bil v preteklih desetletjih, je bilo kaplanovo delovanje najbolj merodajno.

Nujnost cerkvene uprave v izseljenstvu (ali zdomstvu, kakor pravimo sedaj) je torej stara stvar. Sedaj je le bolj aktualna. Ne samo zato, ker je domovina trenutno pod komunistično oblastjo in so tamošnji škofje dolžni bili pokorni državljani. To so problemi prehodnega značaja, ki sicer še bolj siliijo k rešitvi zdomske hierarhije, niso pa glavni. Bistvo namreč obstoja v goli potrebi povezave vsakega zdomstva v enem samem telesu z glavo na pravem mestu. Zakaj namreč?

Če se omejim samo na drobno pastoralno misel — ki jo bodo bralci KT v USA in Kanadi brez dvoma lahko razširili — bom zapisal, da se je ogromno narodne krvi izgubilo v vseh vselitvenih državah prav zato, ker se je za posameznike, družine, premalo moglo brigati samo nekaj posameznikov. Zakaj je tolikšen odstotek slovenskega življenja v USA na primer — navajam po pismih — ali tudi v Argentini zašel v nek plehek socializem, ki se je izživiljal v protifarški gonji, ni pa ohranjal narodnega bistva? Zato, ker je bilo premalo sil na razpolago za uspešen boj v drugi smeri. Zakaj smo na imigracijo bili navezani samo po dobri volji posameznikov, recimo Hladnika, Gabrovska in drugih, ne pa nekega skupnega telesa: — Ker ga pač imeli nismo! In koliko očitkov je zaradi tega moral slišati že pokojni škof Jeglič! Zato je bil Rožmanov obisk v Ameriki okrog leta 1935 pravo razodetje, kajti šele tedaj je naše osrednje cerkveno vodstvo ugotovilo neizogibno potrebo resne organizacije zdomstva. A čas in vojna sta vse prehitela. Zdaj zamujeno popravljamo. In to s pomočjo Vatikana samega, čudno kajne? — Brez dvoma je bil Pij XII silno moder, ko je v encikliki *Exul familiae* določil temeljne potave delovanje Cerkve v narednostnih skupinah po raznih državah. V našem slovenskem primeru je zato z vso polno mero odobrenosti našel podporo na vseh koncih: zato je danes pojem cerkvenih direktorjev slovenskega dušnega pastirstva v kateri koli državi trdna postavka pri ohranjanju narodnih načel. Je že tako, da smo Slovenci lahko vseh mogočih političnih prepričanj, a na dnu srca nam bo ostala moč tisočletnega krščanstva med nami. In ne da bi se spuščal v podrobnosti, koliko vera lahko pomaga pri ohranjanju narodnosti — o čemer je bilo že nešteto besed napisanih — bom dejal samo to, da nam dnevni primeri potrjujejo: oddalji se od slovenske cerkvene skupnosti, pa boš kmalu tudi na narod pozabil. (Morda tega v evropskih državah ne čutite tako, a Amerika je sleherni dan potrdilo.)

Direktorje dušnega pastirstva, hvala Bogu, imamo po vatikanski za-slugi. So to duhovniki v svobodnem svetu, kjer živi svobodni del slovenskega naroda, kar je ravno nasprotje s stanjem doma. Cerkev pa je zdru-

ženje svobodnih ljudi, tega ne smemo pozabiti. Če torej njeno vodstvo sklepa dogovor s predstavniki režimov, kjer ni svobode ne za državljane ne za Cerkev, je to zgolj zato, da reši, kar se rešiti da, pomaga, kolikor je pomagati mogoče. In nič več. Ti sporazumi niso nikako priznanje režimov, še manj ideologije, še manj morejo zato tamošnjim ordinarijem dati kaj več svobode. (Morda, da ne bom preozek: za tiskanje tisoč podob, ki jih potem zaplenijo, za povečano naklado pa ni papirja, za Koledar Mohorjeve Družbe s Titovo sliko, ki je potem v izvodih za zdomstvo ni.) Torej, svobode med ordinariji onstran železne zavese ni. In ker je ni, mora marsikatero cerkveno dejavnost nadomestiti tisti del naroda, ki je svoboden. Ne gre tukaj naštevati, kaj so storili v tem pogledu Ukrajinci, Litvanci, Madžari, Poljaki in drugi. Ostanimo pri slovenskem vprašanju.

Odkar je Rožman odšel po zaslužen plačilo, je naše cerkveno vodstvo ostalo brez vrhovnega vodstva. Slovenska tradicija pa je, da v naših škofih gledamo ne samo cerkvenega kneza, ampak vladiko. Da, to nam danes v emigraciji manjka: vladika slovenske cerkve svobodnih vernikov! In če že sam ustroj papeške enciklike navaja v to smer, zakaj se je Slovenci ne bi oprijeli, ko smo vendar vse enciklike do kraja izvedli! Nemogoče si je namreč misliti, da bi cerkveno delovanje v Angliji na primer bilo enako onemu v Argentini, a osnovne postavke, navodila, hotenja, so lahko in celo morajo biti ista. Še posebej, ako hočemo ohraniti slovensko kri vsaj za eno generacijo, ki bo potem nekega dne lahko našla stično točko z že delno osvobojenimi razmerami v domovini. Danes biti brez glave se pa pravi: dati proste roke in prosto pot vsemu žongliranju s koeksistenco, vsemu izsiljevanju posameznikov, vsej prepovedi udejstvovanja na cerkvenem področju med tistimi, ki domovino sedaj zapuščajo za stalno ali prihajajo na sezonsko delo. Če naj bo moč zdomstva kje poudarjena, bi morala biti ravno v tem krogu: med mladino, ki ne pozna Boga, ki je verouka učili niso, ki ne pozna druge slovenske zgodovine kakor pohode brigad. Upravno govoreč ne moremo zahtevati od Vatikana, da se bo trudil z vsakim direktorjem govoriti po svoje preko nadrejenih tujih ordinarijev. Cerkevna hierarhija pozna namreč papeža, škofo in župnike. Vse, kar je vmes, so službeni ali častni naslovi.

In pod temi častnimi naslovi se v sedanjih trenutkih skrivajo včasih tudi ljudje, ki odpiranje oken Janeza XXIII napačno razumeja. Celó tako napačno, da se gredo koeksistence. Ta pa je za zdomsko skupnost poguba, ker nam bo prinesla samo omrtvičenje, počasno a vztrajno, dokler ne bomo podlegli, če...

Zato današnja zasedba domovinske oblasti še bolj sili k hitri ureditvi cerkvene hierarhije v zdomstvu, ako nočemo zgubiti vse, kar smo v dvajsetih letih postavili.

Vsaj za morda edino rešilno bilko primimo: oklenimo se pojma slovenskega vladike — škofa, ki bo v najtežjih trenutkih mogel držati narod v zdomstvu skupaj. Obupal bi nad bodočnostjo zdomstva, ako ne bi mogel zapisati, da trdno verujem v združevalno moč svobodne slovenske Cerkve s svojim vladikom na čelu, moč, ki bo lahko segala preko meja zaslužjene domovine.

Pavle Rant

O POLITIKI

V našem zdomskem javnem življenju se pogosto uporablja krilatica: To je politika, če se hoče neko mnenje, nasvet ali ugotovitev zmanjšati, kolikor se da na najnižjo možnost upoštevanja.

V naši zdomski najbolj strnjeni organizaciji, kot so naša društva slovenskih protikomunističnih borcev, se vedno pogreva misel in trditev, da organizacija nima nič skupnega s politiko. Ta trditev pa je malo utemeljena in neodgovarjajoča.

Komunizem je eden izmed najbolj izrazito političnih pojavov v zadnjih desetletjih svetovnega političnega prerivanja. Tako izrazito političnega gibanja bi skoro gotovo ne našli v vsem javnem življenju sveta. Bila so podobna gibanja, pa so bila omejena na sorazmerno mal del sveta. S komunizmom pa se je pojavila tvorba, katere cilj je zajeti ves svet. Komunizem mora zmagati in si podvreči ves svet ali pa bo zginil pod silo samonemoči, ker mu bo zmanjkalo zagonske sile.

Kot taka politična sila je nastopil tudi pri nas ter uspel do nadvlade nad našo domovino.

Mi smo komunizem sorazmerno dobro poznali. Naši javni in kulturni delavci so naš narod opozarjali na pravo miselnost komunizma in pri svoji kulturnosti se je narod zavedal velike nevarnosti za vse, kar si je narod ustvaril, za čemer je hrepenel in kar je hotel doseči.

V spoznanju, da mora za uspešen boj proti silam okupacije biti ves narod kot celota, se je poskusilo vse, da bi se tudi komuniste pritegnilo v eno samo obrambno enoto proti nevarnostim, ki so narodu pretile v toliko večji meri, ko je pod okupacijo bil tako neusmiljeno razkosan na posamezne pokrajine, poleg tega pa še, ker se je država razpolovila in so Slovenci viseli na eni strani in Srbi na drugi, v sredi pa se je pojavila navidezno čisto samostojna državna tvorba.

Ta poizkus čisto narodno-politično-obrambnega značaja so onemogočili komunisti, ko so vsako sodelovanje z drugimi skupinami odklonili ter šli preko vsega svojo pot. Naše politične skupine so v načelu bile vse enakega mnenja in navkljub navidezni razdvojenosti v posameznih poizku-

sih odporniškega gibanja končni cilj ni bil različen. Komunizmu odporniško gibanje ni imelo namen, da se narod osvobodi in si ustvari politično pot po svoji zamisli in hotenju, temveč da mora narod priti pod komunizem za vsako ceno, tudi proti svojemu hotenju.

Komunizem je s svojo OF in partizanstvom jasno naznačil, kakšnih sil se hoče iznebiti; čeprav mu ti v samem prvotnem pojavu niso niti nasprotovali, je bila vedno bolj očitna njegova POLITIČNA namernost, ker so njegove žrtve bile v osehah, ki so bile komunistom nevarne, ker bi ob svojem času s svojim ugledom ljudstvo obdržale v pravih mejah političnega življenja in komunizem bi bil še naprej potisnjen v životarjenje. Komunizmu so bili na poti vsi, ki so med narodom kaj pomenili, ne glede na njihov svetovni nazor ali strankarsko pripadnost. Padle žrtve so zadosten dokaz za to.

Temu POLITIČNEMU nasilstvu, da bi vsi morali pritrditi v vsem struji, ki se je zatekla v gozdove in od tam terorizirala ljudi, predvsem take, katerih prepričanje je bilo gotovo nasprotno komunizmu in o katerih so komunisti bili prepričani, da nikoli ne bodo klonili in bodo tako praktično onemogočili zmago komunizma, se je slovenski človek uprl. V prvem obdobju se je hotel samo prikriti in se izogniti zavratnim akcijam komunistov, ko pa je bil pritisk premočan, se je pojavil vidni odpor; nastale so Vaške straže. Tako sta si nasproti stali dve miselnosti, dva kolosa, dva nasprotnika: eden je hotel vse podjarmiti svoji miselnosti, in drugi, ki je branil to, kar je imel in je odklanjal vse take javne spremembe, ki bi bile preočitno drugačne, kakor jih je poznal do sedaj.

Tako je bilo in za to se je spočela revolucija in je nastala protirevolucija. Dva svetova, ki stana javno življenje imela čisto različne poglede in svoje načrte. To pa je v bistvu politika: urejati javno življenje. Nastop komunizma je bil političen, pa če tudi ne ena ne druga plat ni uporabljala tega imena.

Zato smo vedno v zmoti, kadar svoj organiziran odpor proti komunizmu hočemo prikazati kot nepolitičen, ker sicer je težko opravičiti pojav Vaških straž in iz njih nastalega vojaško dobro organiziranega domobranstva. Ne zamenjajmo politike: urejanje javnega življenja s strankarsko politiko. Kdor je čisto nepolitičen, je slab član človeške družbe, je njen zajedalec in izkoriščevalec. Vsaka politična stranka pa ima svoj program in svoje cilje za izvrševanje dejavnosti v javnem življenju. Pri teh pa: če hočemo sodelovati ali ne. V izbiri sprejememo za svojo stranko tisto, ki nam po naši presoji najbolj odgovarja našemu mišljenju ali prepričanju; tako lahko odklanjamo eno stranko in se držimo druge. V tem primeru so lahko ljudje ali organizacije „nepolitične“, to se pravi, v svojem delovanju se v dnevna strankarska vprašanja javnega političnega življenja ne vtikajo, o njih ne razpravljajo in jih ne skušajo reševati.

Janez Ovsenik

SLOVENIJA V JUGOSLAVIJI 1918-1941

Življenje naroda je podobno drevesu, ki raste; celice se organsko razvijajo, ustvarjajo iz starega novo, čim so pa svojo nalogo dopolnile, usahnejo. Drevo spomladi dobiva cvetje in listje, poleti napravi sad, jeseni listje odpade, pozimi pa drevo počiva. Tako drevesa vsako leto obnavljajo vejevje in listje, nekaj pa ostane neizpremenjeno in stalno: korenina in deblo. Korenina in deblo sta tista dela rastline, ki silno težko prenašata razne „operacije“. Vemo, kako se mora boriti mlado drevo za eksistenco in življenje, ko se ga presadi. Presaditev starega drevesa pa je sploh nemogoče. Mlado drevo pa je postavljeno pred alternativo: ali čimprej se prilagoditi novim razmeram, ali pa usahnuti. Biologija nas torej uči, kako je v življenju silno važna **kontinuiteta**: Organična rast iz starega in smotrna prilagoditev novim prilikam.

Pri rednem razvoju torej opazujemo počasen prehod iz starega v novo. Pri nasilnem posegu v naravo, pri presajevanju, ko drevesu „revolucionarno“ izpreminjamo okolje in življenjske pogoje, mora drevo v sebi najti one sile, da se čimprej prilagodi novemu okolju. Dočim smo pri organski rasti govorili o počasnem razvoju iz starega v novo, tako je pri kirurškem posegu v življenje bistveno „revolucionarna“ aklimatizacija, **skok iz starega v novo**, za vsako bitje zelo težka stvar.

Tudi narod je kot tak del biološkega stvarstva. Tudi za naš narod veljajo isti zakoni, ki smo jih pravkar obrazložili.

Vzemimo takoj zgled iz polpretekle zgodovine: **Ruska revolucija l. 1917**. Ob tej priliki je nova komunistična vlada takoj posegla tudi v socialni in gospodarski sektor naroda. Od danes do jutri je prešla lastnina produkcijskih dobrin na javnopravne korporacije, odn. na državo. Ko so prišli dosedanjí lastniki in direktorji v tovarno, so morali samo vzeti klobuk in izginiti. Ko so prišli novi direktorji in upravniki na svoja mesta, se je produkcija dobrin tako skrčila, da zdaleka ni več zadoščala potrebam. Tem direktorjem in upravnikom je manjkalo strokovno znanje. Najhujše pa je bilo, da je propadla tudi agrikultura. Kolektivne zadruge so producirale tako malo živil, da je v l. 1919—1922 nekaj milijonov ljudi pomrlo za lakoto. Tudi Lenin je še to dobo doživel. Kot bistroumen človek je takoj spoznal, kje je glavni vzrok neuspeha: **revolucionarni poseg v produkcijo**. Lenin je takoj vedel, kaj mora napraviti. Prvič, vedel je, da za nobeno ceno ne sme dati oblasti z rok. Drugič, dal je vse socializacije ustaviti in je postavil na oder novega junaka socialistične „revolucije“. **Kulaka**, t. j. **samostojnega kmeta iz NEP periode**. Tudi je bila upostavljena zopet lastnina na produkcijskih sredstvih, t. j. na tovarnah. Ljudje so se čudili. V takozvani NEP periodi, t. j. od l. 1922 do 1927 ni bilo v Rusiji duha in sluha o „komunizmu“. Samo vlada je ostala v njih rokah. Šele l. 1927 je prišla takozvana „rekon-

strukejska" perioda, šele 1928 pa je Stalin proglasil prvo „petletko“, t. j. počasna planska socializacija.

Ruski komunisti so spoznali: Lahko je staro podreti, težko pa je vse zgraditi znova.

Če hočemo današnjo dobo prav razumeti, potem se moramo z zgodovino sami pomakniti naprej; da je pa to mogoče, je potrebno dvoja:

1. Objektivno ocenjevanje polpretekle zgodovine;

2. Pravilno analiziranje sedanje dobe in pravilno sklepanje, kakšno hiperbulo bo zavzela bodočnost.

Tu velja vse tisto, kar smo rekli v primeru z drevesom. Kontinualno moramo analizirati nit polpretekle zgodovine, ker se je pač razvijalo iz starega novo, tudi če so bile napake vmes. Obenem pa moramo ugotoviti vzroke in posledice „revolucionarnih“ obnov, kratko in zgoščeno in lahko razumljivo za vse.

Novi Zbornik „Svobodne Slovenije“ za l. 1966 prinaša izredno zanimivo anketo glede bodoče državne oblike naše domovine. Tamkaj so obrazložena stališča in gledišča oseb, starejših in mlajših, kar je ravno za ugotavljanje kontinuitetnih niti, vzrokov in posledic posebno važno. Obenem je v tem Zborniku mnenje najmlajše emigracije, tiste, ki je prihod in razmah nove oblasti na svoji koži doživljala in potem s svetovno razgledanostjo ocenjevala.

Imam pa vtis, da le manjka kratka sistematična predočitev ustavnega in upravnega sistema stare Jugoslavije. Sistem stare Jugoslavije smatram za glavnega krivca, da med jugoslovanskimi sosedi ni prišlo pravočasno do tistega sožitja, da bi narodi Jugoslavije bili složni v politični taktiki, kako l. 1941 izbegavati vojaški poseg Nemčije na poznejši čas. Tako druga svetovna vojna zdaleka ne bi pomenila za nas takšno katastrofo, kakršno smo doživeli.

Vsak narod, ki se zaveda, da je narod, hoče biti samostojen. To se pravi: Hoče imeti lastno zakonodajo, lastno upravo, lastno vojsko, lastno sodstvo in samostojno predstavljati po svojih organih državo na zunaj. Narod, ki ima vse te lastnosti, smatramo kot suveren narod.

Jugoslovanski narodi imajo takšno zemljepisno lego, kjer se lomita vzhod in zapad. Prav čez Jugoslavijo je šla nekdanja meja vzhodnega in zapadnega rimskega cesarstva, prav čez Jugoslavijo so Turki silili na sever. Slovenci pa živimo v trikotu, kjer se lomijo slovanski, germanski in romanski narodi. Ob preseljevanju narodov se je tu prodiralo na jug in sever. Tako je tuji pritisk sosedov kar najbolj občutil slovenski narod. V zadnjem času so Italijani izrinili Slovence povsod od tam, kjer je ravnina ali morska obala. Še l. 1898 je n. pr. Trst imel slovenskega župana. Pozneje so se pa

tamkaj naselili Italijani od juga, ki jih je tja poklicala Avstrija, da čimprej slovanski živel izgine. Še bolj kot Italijani z juga, so Nemci prodirali s severa. Dr. Lambert Ehrlich, poznavalec in sin Koroške je zatrjeval, da vsakih petdeset let prodirajo Nemci trideset kilometrov proti jugu.

Ni čudno, da so se Slovenci tako močno nagibali zamisli, da morajo vsi jugoslovanski narodi, Srbi, Hrvati in Slovenci zaradi varnosti lastne eksistence napraviti državno-pravno pogodbo, s katero se prenese funkcijo suverenosti na ustavno in parlamentarno centralno vladno. Pogajanja za to skupno državno pogodbo so precej časa trajala še med prvo svetovno vojno, niso se pa nikoli povoljno zaključila. Na dan ujedinenja, 1. decembra 1918 so slovenski delegati v odsotnosti dr. Korošca skupno z drugimi delegati podpisali državno-pravni akt, s katerim je bila prenesena suverenost na skupno državo in po kateri se je ustavodajna skupščina pooblastila, da naj izglasuje novo ustavo. Kaj več o tej stvari pove Kranjčeva zgodovina, ki jo je izdala l. 1929 Mohorjeva družba. Malo pred svojo mrtjo mi je takratni slovenski delegat Jože Puntar rekel, da je na dan 1. decembra 1918 zapisal v svoj notes: *Finis Sloveniae!*

Tisti, ki so starejši, se mogoče spominjajo, po kakšnih dolgotrajnih alternativah se je končno na Vidovdan l. 1921 izglasovala nova ustava. Po tej ustavi je bila vsa država razdeljena na 33 „oblasti“, kompetenčno pa je državna oblast ostala koncentrirana v centralni vladi. Ustava je torej uvedla popolnoma centralistično upravo, samo nekaj nepomembnih državnih poslov so opravljali okrajni glavarji ali veliki župani, kot obče upravna oblastva I. ali II. instance ali kot samoupravna oblastva takozvanih „Oblastnih samouprav“.

Pravno namreč razlikujemo takozvano notranjo in zunanjo upravo države. Kakor smo že zgoraj videli, so jugoslovanski narodi zunanjo upravo prenesli na centralne državne organe. Notranja državna uprava pa je tista, s katero imajo državljani največ stika. To so področja za notranje zadeve, finance, prosveto, vojsko, pravosodje, vere, obrti, trgovine, industrije, gozdov, rud, pošte, prometa in javnega zdravja. Če sem prej govoril o suverenosti v pravnem smislu, mislim, da lahko govorimo o suverenosti v širšem smislu takrat, če je narod, kar se notranje uprave tiče, resnično na svoji zemlji svoj gospod. Ne smemo namreč pozabiti, da eksistirajo na svetu „suvereni“ narodi, katerih suverenost eksistira samo po imenu; dejansko so pa povsem odvisni, zlasti finančno od neke države zaščitnice. Na drugi strani pa eksistirajo „kolonije“, katere imajo povsem samostojno vladno in finance in dejansko obvladajo deželo tako kakor suverena država. Mislim, da ne bom napravil nikomur krivice, če pribijem dejstvo, da je večina „prečanskih“ poslancev zahtevala avtonomno notranjo upravo, zato, da se narodi Jugoslavije na svoji zemlji čutijo suvereni v nasprotju od tega, kar je bilo nekoč. Ta suverenost, žal, je ostala zakopana za devetimi gorami.

Še nam je v spominu, kako je bila doba veljavnosti prve ustave takoj prepletena s težavami vseh mogočih vrst. Dočim se je radikalna stranka, ki je imela večino zlasti v Srbiji in ki ji je načeloval znani Nikola Pašić, strogo držala centralizma, so drugi prečanski politiki, zlasti dr. Anton Korošec in Stjepan Radić, zahtevali široke samouprave. Velike težave je povzročil državni Stjepan Radić, ki je nihal med različnimi stališči, med tem ko je dr. Korošec imel izdelan jasn program. Poleg tega so se okoli dr. Ante Pavelića v inozemstvu zbirali Hrvati, ki so bili pa za od Jugoslavije nezavisno hrvaško državo. Sledili so streli v skupščini, sledili so streli v Zagrebu in država bi že takrat propadla, če ne bi prevzel predsedstvo dr. Anton Korošec. Dr. Korošec je ostal na svojem mestu le šest mesecev.

Vidovdanska ustava je bila razveljavljena po državnem udaru kralja Aleksandra I. dne 6. januarja 1929. Kralj Aleksander, zelo energičen mož, je bil prepričan, da more država procvitati le, če se centralizem striktno izvaja in če se izključujejo vse „plemenske“ interferencije. V njegovi zakonodaji se govori o „narodu“ v ednini, kar potrjuje sum, da je smatral, da je upravičeno geslo: en kralj, ena država in ena „nacija“. Res se je še takrat reklo, da je državni jezik srbsko-hrvatski-slovenski, zakon o zaščiti javne varnosti in reda pa je strogo prepovedal „plemensko“ mržnjo. Celo je bilo prepovedano izobešanje narodnih zastav, dovoljeno je bilo izobešanje le jugoslovanske državne zastave. Takšen velesrbski čevelj nikomur ni bil všeč. Ljudska nevolja se je še stopnjevala, ko je kralj prepovedal vse telovadne organizacije in vsa društva, ki so stala na „plemenski“ ali verski podlagi. Tako je bilo ukinjeno telovadno društvo „Orel“ in „Prosvetna zveza“, med tem ko je pa vlada brez parlamentarne kontrole skušala dajati videz, da je vse mirno in vse v redu.

Leta 1931 je kralj oktroiral novo ustavo. Tudi ta načrt se je skrbno izogibal besed „Srbi, Hrvati in Slovenci“, država je bila razdeljena na „banovine“, katerih imena so se vzela po zemljepisni legi. Slovenci smo bili tako srečni, da smo vsi končno prišli v „dravsko“ banovino. Ban je bil šef decentralizirane „banske“ uprave, obenem pa šef „banovinske“ samouprave. Tako je postal ban šef obče upravnega oblastva II. stopnje in šef avtonomne samouprave. Res je, da je ban imel večjo teritorialno oblast nego Veliki župan, toda kompetenčno so banovine predstavljale isto sliko, kakor „oblasti“. Za lažje razumevanje bom navedel par primerov. Ban n. pr. ni imel pravice nastaviti ali premestiti učiteljskega pripravnika ali poštarico. Ban je lahko postavil samo služitelje, t. j. šolskega slugo, nič več. Ban ni smel dovoliti niti običajne gasilske tombole. V tem primeru se je zainteresirano gasilsko društvo moralo zadnji dan telefonsko obračati na kakšnega pošlanca, ta je moral pustiti še tako važno sejo, da je šel na ministrstvo intervenirat. Ban ni smel dovoliti, da nekdo zgradi sredi gozda kakšno hišo. Interesiranec je moral napraviti prošnjo na ministrstvo. Praktično je banovinska samouprava razpolagala le z električnimi centralami in rudnikom v Velenju, nadalje z nekaterimi zdravilišči in bolnišnicami, nekaj kmetijskih

šol in gospodinjskih tečajev, končno z banovinskimi cestami. V denarju izraženo je bilo stanje sledeče: Celotni državni proračun je znašal okoli 12 milijard dinarjev. Od tega denarja je država potrošila eno četrtno za vojsko in nikdar in nikoli ni smel noben poslanec se kaj temu protiviti. Dravska banovinska samouprava je imela proračun za približno 150 milijonov dinarjev, ljubljanska mestna občina pa skoraj 100 milijonov dinarjev. Mislim, da je tako vsakemu jasno, kakšno „samostojnost“ in „suverenost“ je Slovenija uživala. Pa še to je bilo premalo. Med diktaturo kralja Aleksandra so izdali tudi zakon, da se sme pupilarno varni denar samo deponirati v državnih bankah. Pokojninski zavod za privatne nameščence je zato hitro začel zidati ljubljanski nebotičnik, ker je imel v svoji kasi še okoli 60 milijonov razpoložljivega denarja. Tako se je kapital iz Slovenije umetno črpal na jug, slovenska industrija je bila zaradi takratne gospodarske krize v takšnem tanju, da je bilo na tisoče brezposelnih v deželi, ki nikdar revščine ni poznala. Ko so slovenski podjetniki končno spoznali, da se davki mnogo „lažje“ plačujejo v Srbiji, so mnogi podjetniki, katerih tovarne so se nahajale v Sloveniji, prenesli „sedež podjetja“ v Belgrad ali kam drugam v Srbijo. Tako je Dravska banovina spet izgubila del svojih dohodkov.

Po smrti kralja Aleksandra (9. 10. 1934) je kraljevske posle upravljal kot regent princ Pavle Karadjordjević. Izkazal se je kot zelo moder vladar in je v dobrih petih letih uspel, da je s pristankom in soglasjem večinske hrvaške seljaške stranke, ki jo je vodil dr. Vladko Maček, izdal znameniti zakon o „Banovini Hrvatski“. Seveda, to je bil le izhod iz zadrege. Tudi s tem zakonom Hrvatska ni dobila svoje avtonomije, ampak samo dejanski veto pri proklamaciji zakona. Slovenci takrat nismo ničesar dosegli, da ne bi „Hrvati mislili, da niso nič dosegli“.

V tem je že dosegla burja druge svetovne vojne jugoslovanske bližnje in daljne sosedo. Avstrijce, Čehe, Slovače, Poljake, Nemce, Francoze, Italijane, Grke, Albance itd., itd. Veliko je bilo delo, ki ga je napravil princ Pavel. Bilo pa je prepozno. Naj še enkrat ponovim, kar smo preje trdili: Če bi do sporazuma prišlo pred 1. decembrom 1918 ali vsaj pred razglasom Vidovdanske ustave, potem ne bi imeli „plemenskih“ nepravil, ne bi imeli „ustašev“, ne bi se streljalo niti v skupščini niti v Marseillu. Konsolidirana in srečna Jugoslavija bi bila v stanju izbruh vojne preprečiti ali pa vsaj premakniti iz 1. 1941 na poznejši čas. Če bi vojna izbruhnila proti Jugoslaviji pozneje, ko je bila Nemčija na bojnem polju že dejansko premagana, bi Jugoslavija bila sposobna raztegniti nemško fronto in nacizmu pripraviti hiter konec. Tako tudi komunistične čete Rusije ne bi prišle v Evropo in mi komunistične revolucije ne bi doživeli.

Moramo si biti na jasnem: Ne po krivdi slovenskega, po krivdi srbskega generala je morala Jugoslavija v vojno. Kdor še danes o tem kaj dvomi, naj vzame v roke najnovejšo Vauhnikovo knjigo!

Slovenski narod je pokazal zrelost, da je še pred vojno, t. j. za zadnje volitve 1. 1938 v celoti se izrekel za federativno ureditev države. Obe slo-

venski večinski stranki, SLS in JNS sta bili edini, da more samo širok avtonomen program rešiti državo. Še leta 1945 pa sta zastopnika SLS in JNS složno izdelala načrt o slovenski narodni vladi, iz katerega je bilo razvidno, da je za uresničenje prave narodne suverenosti manjkalo samo eno: Naša zmaga nad komunizmom.

Kdo je to zakrivil? Bili smo na dilci in drveli v prepad. Nihče ni mogel te dilce ustaviti. Ne dr. Korošec, ne dr. Kulovec, ne dr. Krek! Vrnimo se zopet na misel o organskem razvoju in rasti drevesa. Korenina in deblo ne prenašata vedno in vedno novih pretresov. Od Ujedinjenja pa do 27. marca 1941 sami udarci, sami pretresi! Ni čudno, da se je pri takih prilikah mogla in morala razviti bolezen: komunizem.

In bodočnost? Iz povedanega sledi, da naš narod ne more več prenašati revolucionarnih udarcev, vsaj ekonomskih ne. Naj nihče ne misli, da bo kdorkoli sposoben, da bo z neko urednico vse spravil „v prejšnji stan“. Z veliko ljubeznijo, razumevanjem, samozatajevanjem in pravičnostjo bo treba sedanje stanje analizirati: Socializacijo, lastnino, samoupravljanje, zadrugarstvo, delavski obrat in kolektivno produkcijo na kmetih. Kar je dobrega, bo ostalo, in kar je zgrešenega, se bo popravilo, pa ne sunkoma, ampak počasi, da se bo komaj čutilo.

Slovenski narod je bil vaju izza avstrijskih časov potrpeti in prenašati. Tudi v prvi Jugoslaviji smo mnogo prenašali, pa vsak dan smo znova upali, da bo nekoč krenilo na boljše. In danes po tolikih bridkostih še upamo, da bomo znova vstali svobodni in suvereni. Če bo nekaj dobre volje pri naših bratskih narodih na Balkanu, se bo našla tudi tista državno-pravna ustavna formula, ki ne bo samo enemu, ki bo vsem v prid. Bog pomagaj, da bi vsaj naš bodoči rod to doživel!

Loh

ISKRENA HVALA!

V našem tedenskem tisku je izhajal vse tedne pred letošnjim spominskim dnem naslednji oglas: „Učiteljstvo slovenskih osnovnih šol opozarjam na sklep mladinskega odseka Zedinjene Slovenije, naj v juniju obravnavajo snov o našem protikomunističnem boju; vodstvo, da posveti vsa šola zbrana eno uro proslavi slovenskih protikomunističnih žrtev, starše pa vabim, naj pridejo z otroki na spominsko proslavo, ki jo bo priredila Zedinjena Slovenija. Na ta način boste podprli tudi trud učiteljstva.“

Za gornji oglas, ki ga je dal objaviti vodja slovenskega šolstva v Argentini g. Aleksander Majhen, iskrena hvala.

V tem duhu je tudi DSPB Buenos Aires takoj ponudilo šolskemu vodstvu predavatelje za spominsko uro, ker se zaveda, da bo le ob sodelovanju vseh mogoče ohraniti vedno živ spomin na naše pokojne.

MIHAJLO MIHAJLOV PIŠE TITU

(Po Svobodni Sloveniji)

Docent na zadrski filozofski fakulteti Mihajlo Mihajlov, znan po svem svetu vsled svoje reportaže: „Poletje v Moskvi 1964“ (Originalni naslov: Ljeto moskovsko 1964) in zaradi ktere ga je Tito dal zapreti ter je bil pozneje tudi obsojen na večmesečno zaporno kazen in izgubo svojega univerzitetnega položaja, je v svojem boju proti UDBI in drugim jugoslovanskim komunističnim organom pisal pismo tudi jugoslovanskemu komunističnemu diktatorju Titu samemu.

Objavljamo na tem mestu slovenski prevod z originalnega srbohrvatskega teksta Mihajlovega pisma, ki ne potrebuje komentarja.

Predsedniku SFR Jugoslavije
Josipu Brozu Titu
Beograd

Zelo spoštovani tovariš predsednik!

Obračani se na Vas šele potem, ko sem se nekoliko mesecev zaman obračal na razne instance v Zadru, Splitu, Reki, Sežani in Zagrebu, in šele potem, ko mi je bilo od strani Sekretariata za notranje zadeve uradno sporočeno, da literaturo, ki jo prejemam iz Zahodne Evrope in ki mi je neobhodno potrebna za moje znanstveno delo, zaplenjajo organi državne varnosti.

Ker je moje ime vsled znanih okolištin postalo preveč znano in nižje instance nočejo ugoditi mojim upravičenim zahtevam, sem bil prisiljen obrniti se naravnost na Vas.

Ker sem odpuščen iz službe na filozofski fakulteti v Zadru in mi je dokončno odbita moja prošnja za izdajo vizuma za odhod v inozemstvo, sem navezan izključno na svojo stroko, to je na pisanje člankov in kritik s področja ruske literature...

Že več let prejemam veliko število tako sovjetskih literarno filozofskih publikacij, kakor tudi publikacij, ki izhajajo v Zahodni Evropi in v Združenih državah. Vse do pred nekaj mesecev sem to literaturo, knjige in časopise prejemal v redu, brez vsakih ovir, naj so prihajale z Vzhoda ali Zahoda, kar je popolnoma v duhu jugoslovanske politike nevezanosti in aktivne kocksistence.

Vendar so v skladu z nekimi žalostnimi in zelo občutenimi spremembami, ki se v zadnjem času dogajajo v naši državi, organi državne varnosti uvedli cenzuro na literaturo, ki jo prejemam z Zahoda, in zaplenjajo ali vračajo pošiljateljem knjige, večinoma literarne ali filozofske vsebine, kar mi onemogoča delo v moji stroki. Odgovarjajoče sovjetske publi-

kacije, ki jih pa Udba ne zaplenja, se le redko morejo uporabljati, ker so z znanstvenega stališča neresne, pogosto neresnične in predstavljajo samo stoodstotno propagando.

Organi Udbe se naslanjajo na člen 72, odnosno na člen 52, prvi odstavek, točka 5 zakona o tisku, kjer je rečeno, da se ne dopušča razširjanje tujega tiska, ki „neposredno moti vzdrževanje in razvijanje prijateljskih odnosov med Jugoslavijo in drugimi državami“, kar je popolnoma absurdno, ker časopisi in knjige, okoli 50, ki so mi bile v zadnjem času zaplenjene, ne vsebujejo niti stoti del neresnic, ki jih sovjetski tisk vsak dan prinaša o naših zahodnih sosedih, s katerimi tudi Jugoslavija vzdržuje prijateljske odnose, a nikomur ne pride na misel, da bi jih zaplenil.

Do kakšne skrajnosti prihaja nesmiselnost teh žalostnih zaplenb, dokazuje dejstvo, da smatrajo organi Udbe časopise, kakor so „La Renaissance“ — Pariz, „New Review“ — New York, „Grani“ — Frankfurt itd., pa tudi „Socialistički Vjesnik“ — New York za nedopustno čtivo za državljane SFR Jugoslavije.

Večina teh publikacij s simpatijami gleda na našo državo; do Sovjetske zveze pa imajo mnogo milejši odnos, kakor ga je imel naš tisk v razdobju 1948—1954, in celo tudi Vi sam osebno.

Na žalost moram ugotoviti, da so organi Udbe prevzeli nase nedostojne in kakor zgodovina dokazuje, nevhvaležno vlogo moskovskih lakajev.

Ker je v naši ustavi zajamčena svoboda misli in opredelitve (člen 39) in svoboda tiska in informacij (člen 40), kar je popolnoma v duhu jugoslovanske doktrine samoupravljanja, dokazujejo absurdni postopki organov Udbe, da se v zadnjem času v naši državi začenjajo javljati neki pojavi, značilni izključno za totalitarne države tipa Tretjega rajha ali Sovjetske zveze, kjer policijski organi predpisujejo državljanom, kaj smejo brati in kaj ne smejo. Če se policijski organi boje za mojo ideološko nedolžnost, oziroma če so v strahu, da bi se okužil s tujo ideologijo, je ta bojazen popolnoma neutemeljena. Jaz že od najmlajših let redno berem komunistični tisk, pa vendar še vedno nisem dobil nobenih simpatij do komunističnih idej.

Ker pa sem vzgojen v duhu svetih tradicij leta 1948 (takrat sem bil star 14 let), v duhu jugoslovanske neodvisnosti in samostojnosti proti vzhodu in proti zahodu, in ker sem se navadil, da si sam ustvarjam sodbo o pojavih življenja in zgodovine in da zmeraj poslušam obe strani in ne samo ono, ki jo organi državne varnosti smatrajo za pravilno, in ker se v zadnjem času ta duh neodvisnosti zmeraj bolj popušča, kar dokazuje tudi ta slučaj enostranske protizahodne cenzure, Vas, tovariš predsednik, prosim, da storite potrebne korake, ki bodo preprečili cenzuro take vrste in mi omogočili nadaljnje delo v moji stroki in s tem tudi mojo materialno eksistenco, ali pa mi dajte dovoljenje, da zapustim Jugoslavijo, ki sem jo doslej zmeraj smatral za svojo domovino.

Ker stojim na stališču, da je nenadni pojav take enostranske cenzure v državi, stoječi izven blokov, vprašanje načelnega značaja, ki prehaja okvir

mojih osebnih problemov, si jemljem pravico, da prepise tega pisma istočasno pošljem uredništvom nekaterih domačih in tujih časopisov.

Pričakujem Vašo odločitev in se Vam v naprej zahvaljujem.

V Zadru, 20. 12. 1965.

Mihajlo Mihajlov I. r.
Save Kovačevića št. 1
Zadar

MOSTOVI, GESLO NAŠIH DNI

(Izvilleček iz uvodnika v AD 21. 1. 1966)

Nekateri 'Sloenci v svobodnem svetu so začeli graditi mostove med seboj in po komunistih vladano domovino. Tudi komunistični oblastniki doma skušajo graditi mostove do Slovencev v svobodnem svetu, ne le do tistih, ki so jim naklonjeni, mostove hočejo tudi do onih, ki so jim nasprotni. To njihovo vztrajno prizadevanje po gradnji mostov do njim nasprotne politične emigracije je očito že nekaj let. Kaže se v različnih oblikah spominjanja na dom, na „hišico očetovo“, na rodno grudo, na domačo, slovensko pesem, lepoto slovenske pokrajine, na slovensko kulturno dediščino in včasih celo na vero očetov (Kazanje srednjeveške srbske cerkvene umetnosti v zamejstvu in obiski cerkvenih vodnikov med izseljenci).

Obiskovalci iz domovine, posebno uradni, vztrajno trdijo, da je „sedaj tam vse drugače“, da je vsakdo, ki želi domov na obisk ali za stalno, dobrodošel, da je „staro“ sovraštvo, revolucijo in vse, kar je bilo grozodejstev zvezanih z njo, treba pozabiti in gledati v bodočnost. Mostovi naj bi torej služili prijateljem, dobrim in mirnim ljudem iste krvi... So to odkriti glasovi ali le pesem siren, ki vabijo v nesrečo in je treba

po Odisejevem zgledu zaradi lastne varnosti pred njimi mašiti ušesa?

Če sta si politična emigracija in komunistični režim v Sloveniji še nasprotna, potem se tisti, ki se žene za gradnjo mostov med njima, čuti močnejši! Svoboda in resnica sta močnejši od nesvobode in laži, vsaj na dolgo roko, o tem ni dvoma. Dogaja pa se, da nasilje in laž začasno lahko prevladata, ne pozabimo tega, kadar premišljamo o mostovih, njihovi koristnosti in škodljivosti!

Sedanji oblastniki v Sloveniji se prizadevajo za zgraditev mostov do slovenskih izseljencev v svobodnem svetu, posebno do politične emigracije. Opozorili smo na to, da se pri tem poslužujejo vseh sredstev. Njihov cilj je drobitev in uničenje organiziranega načelnega nasprotovanja komunistični diktaturi v Sloveniji. Mostovi do slovenske emigracije, pa naj te gradi Slovenska izseljeniška matica, pevski zbori, obiski posameznikov ali skupin, pa tudi razne poslanice, streme za ustvarjanjem dobre volje med izseljenci do „domovine“. V „domovino“ vključujejo ti glasniki ljubezni do rodne grude tudi sedanjko komunistično oblast kot njen nujen del. Vse, ki tega nočejo „razumeti“ in sprejeti, skušajo predstaviti med rojaki kot „fanatike“, ki

jih je treba izolirati od „trezne“ večine.

Treba je udariti po vodnikih, po pastirjih, in čreda se bo sama razletela! To je staro pravilo, ki se tudi sedanji glasniki domovine dosledno ravnaajo po njem.

V kolikor smo mi trdni v svojih nazorih, prepričanih in načelih, nam glasniki in pridigarji „nove blagovesti“ iz domovine ne morejo škodovati, v nevarnosti so oni sami in njihova „blagovest“, kajti svoboda in resnica imata svojo privlačnost in notranjo silo, ki se ji na dolgo ne more nihče upirati. Prenekateri vneti pristaši „novega reda“ v domovini so se z obiska v svobodnem svetu vrnili domov močno omajani v svojih nazorih. Priznati je seveda treba tudi to, da so se prenekateri obiskovalci domovine iz svobodnega sveta vrnili v tega s kopo novic o „silnem napredku“, o obsežnih gradnjah, o lepih cestah in velikih, novih palačah, o belem kruhu, ki ga ljudem ne manjka, ko da nekaj niso niti črne ga imeli...

Ti, ki se vračajo s takimi poročili, so si domovino ogledovali skozi posebna očala, ki so si jih preskrbeli še v svobodi, predno so šli na pot. Njihova slika je bila torej nujno pobarvana in nestvarna. Tisti, ki so ostali tam dalj časa in si razmere ogledali od vseh strani in po vsej deželi, poročajo drugače. Pismo neke take povratnice, nedavno objavljeno v tukajšnjem bratskem glasilu, pravi med drugim:

Stanovanjske razmere so zelo težke, da ni na nikak način mogoče priti do stanovanja v najem... Vsak dan je več modernih samopostrežnih

trgovin, vendar še dolgo ne dosega jo ameriških supermarketov. Stvari so pakirane bolj primitivno in vedno je vrečica ali pa steklenička zraven priračunana. Kruh ni sanitarno zavvit in če ne nosiš s seboj papirja, ti ga enostavno da brez papirja... Še in še bi se morali učiti vljudnosti nekateri prodajalci in natakarji in najlepše si postrežen, naj si bo že kjerkoli, po osebi, ki se je učila svojega posla še pred revolucijo. Današnje enakopravnost razumevajo napačno in nikdar nima kupec prav, vedno le oni... Ni vse zlato, kar se sveti in tudi domovina je pozimi drugačna, kakor jo vidi marsikateri izmed vas, ko pride za par tednov ali mesecev na obisk. Za to se turistične organizacije temeljito pripravijo, da s fanfarami sprejmejo rojake in turiste v poletju, a vse nekaj drugega je pozimi. Vse je bolj po domače, ni tistega bleška, ki ga pripravijo za poletne goste; vse je bolj resnično, ni kulis, ki bi predstavljale nekaj, kar ni...

Mostovi pomagajo torej k zmagi resnice. Obisk v današnje Slovenijo je marsikoga streznil, ga zbudil v resničnost, pomedel na en mah vso navlako, ki so jo titovski propagatorji spravili v njegovo glavo tekom let, utrdil pa je tudi prenekaterega nasprotnika „socializma“ v njegovih nazorih.

Mostovi med svobodnim in komunističnim svetom ne morejo biti škodljivi svobodnemu svetu, če jih le zna prav rabiti in pazljivo presojati one, ki preko njih potujejo. Med njimi je tudi veliko „volkov v ovčjih oblačilih“. Na te je treba javnost opozoriti, pa naj bodo njihova oblačila že kakršnakoli.

(Po „Odmevih z Osme“, 11-12, 1965)

V teh par vrsticah bi le nakazal nekaj problemov, ki se mi zdijo precej pomembni in ki jih slovensko gospodarstvo pozna že danes, a jih bo vedno bolj občutilo. Ne mislim se dotikati specifično socialističnih vprašanj, niti ne razpravljati o težavah, ki so bistveno povezane z obstojem komunističnega režima. Tu nanizani problemi presegajo vprašanje gospodarskih sistemov in so aktualni za kateri koli sistem bi prevladal v Sloveniji. Vrstni red v razpravljanju ne predstavlja prioritete glede na važnost oziroma nujnost rešitve, ampak je popolnoma arbitraren brez kakšne implicitne notranje vezi.

Prebivalstvo raste precej počasi in če se sedanja tendenca nadaljuje v nespremenjeni obliki, je lahko predvideti padec v številu prebivalstva. Sedanji naravni prirastek je okoli 8 na 1000 prebivalcev. Število živorojenih se giblje okoli 18 na 1000 in od tega števila jih 3% umrje. Umrljivost je bila že nekaj let pod enim odstotkom, lansko leto (1964) pa je iz nerazumljivih vzrokov porasla preko te meje. Tem podatkom je treba dodati neto doseljevanje iz ostalih republik, ki je bilo v zadnjem času 4000 oseb na leto. Ob upoštevanju vseh okoliščin, med temi to, da vse spremembe v številu navzočega prebivalstva niso zabeležene, da nekateri ilegalno zapuste ozemlje itd., prebivalstvo raste ob najbolj optimističnih predpostavkah 8 pro mille ali okoli 12.000 oseb na leto.

Četudi dani pogoji (prehrana, zdravniška oskrba itd.) ne omogočajo podaljšanje povprečne življenjske dobe — ki je skoraj za deset let nižja kot v Združenih državah — vendar se prebivalstvo stara; in to ne samo zaradi nizke rodnosti, ampak tudi zato, ker so med osebami ki začasno ali za stalno zapustijo ozemlje Slovenije v iskanju boljših delovnih ali življenjskih pogojev, predvsem mladi ljudje v najboljši dobi življenja. In če pomislimo, gredo ljudje lahko v pokoj s 55 leti, potem je jasno, da bo breme vzdrževanega prebivalstva postajalo težje in težje za tiste, ki bodo zaposleni. To bo oviralo dvig življenjskega standarda, če ga že ne bo zmanjšalo. Distribucija dobrin ne more hiteti pred proizvodnjo dobrin; če tega noče režim realistično predvideti, potem mora pač nositi večjo težo poznejšega spoznanja.

Razpoložljiva delovna sila v Sloveniji je morda danes blizu 50% vsega prebivalstva, kar bi nanese okoli 825.000 oseb. Od tega števila jih je morda nekaj manj kot 300.000 še v zasebnem sektorju gospodarstva, razlika pa v družbenem sektorju gospodarstva. Zaposlitev strukturnega prebivalstva se je brez dvoma spremenila, vendar ne v tisti meri, kakor to spremembo oblasti prikazujejo. Po uradnih podatkih je kmečko prebivalstvo v Sloveniji leta 1948 predstavljalo 48,9% vsega prebivalstva; ta odstotek se je znižal na 29,5% v letu 1964. Pri tem pa je treba omeniti pojav dvoživk: kmetje v bližini industrijskih naselbin in mest, deloma delajo na svojih posestvih, sicer pa hodijo v tovarne. Poleg tega je delovna sila v zasebnem kmetijstvu sestavljena predvsem iz družinskih članov, ki začnejo delati preje kot pa more mladina začeti z delom v tovarnah in uradih. Iz teh razlogov je ceniti delovno silo v poljedelstvu na najmanj 34% vse delovne sile v Sloveniji; verjetno je odstotek še višji. Zelo približen račun bi torej pripeljal do številke 290.000 oseb zaposlenih v poljedelstvu.

Kmetijsko proizvodnjo je treba seveda precej temeljito spremeniti, če bi hoteli dvigniti proizvodnost in dvigniti življenjski standard kmečkega prebivalstva in s tem kupno moč za rastočo industrijsko proizvodnjo. Zato bi morali kmetijstvo specializirati z ozirom na proizvodnjo, zmanjšati delovno silo in pa povečati tehnično opremljenost, poleg seveda potrebne arondacije posesti in amelioracije zemlje itd. Ob takih spremembah bi delovna sila zaposlena v kmetijstvu lahko padla na kakih 20 odstotkih, kar bi v današnjih dimenzijah pomenilo zmanjšanje na 165.000 oseb. Na ta način bi torej povečali razpoložljivo delovno silo za 125.000 oseb. Danes je okoli 15.000 registriranih brezposelnih v Sloveniji in prav gotovo nad 50.000 nezadostno zaposlenih. Vse tri številke skupaj nanesejo na 190.000 ljudi, ki bi potrebovali zaposlitve izven kmetijstva, če bi enkrat to panogo temeljito sanirali. K temu je treba dodati še letni porast delovne sile slovenskega porekla, ki se giblje okoli 10.000 oseb. Če bi torej hoteli rešiti problem zaposlitve v teku desetih let, bi morali letno ustvariti okoli 29.000 novih delovnih mest. Le tako bi dvignili delovno proizvodnost, da bi mogli doseči raven zapadne Evrope. Če računamo stroške ustvaritve novega delovnega mesta na povprečno 10.000 dolarjev, potem to pomeni potrebo letne investicije v višini 290.000 dolarjev. To je pa v današnjih pogojih izven možnosti, saj bi predstavljalo takorekoč 40% slovenskega narodnega dohodka.

Če pa človek vzame v poštev, da danes stane jugoslovanska oborožena sila v raznih oblikah preko milijarde ameriških dolarjev in da k temu Slovenija mora prispevati nad 20 odstotkov, potem bi človek dejal, da bi bili bližje možnosti, če bi ta ogromen negospodarski strošek odpadel v pogojih racionalne ekonomike in narodne politike.

Zelo pereče je že danes in bo vedno bolj vprašanje virov energije. Proizvodnja črnega premoga, že itak brezpomembna, pada; nestabilna je tudi proizvodnja rjavega premoga; proizvodnja lignita malo, skoraj neznatno raste. Rudniki so že precej izčrpani, tehnična opremljenost je zastarela, kar povzroča operativni deficit v slovenskih rudnikih. Jugoslovanska investicijska banka je odpovedala kredite za modernizacijo slovenskih rudnikov, ker je porabila te kredite za hidrocentralo in ureditev plovbe v Djerdapu, v Srbiji. Proizvodnjo premoga itak ne bodo mogli kaj povečati, važno bi bilo, da bi jo pocenili. Gradnja hidrocentral leze z velikimi zamudami, ker ni kreditov in stroški rastejo hitreje kot pa krediti. Poleg tega pa se ekonomska izraba slovenskih voda bliža koncu tehničnih in predvsem ekonomskih možnosti. Letos so v parlamentarni debati v Ljubljani morali priznati vsaj delček resničnosti: Ker smo energijo zanemarili v letih 1959—1963, imamo sedaj deset milijard škode zaradi zmanjšane industrijske proizvodnje. Pogoste so prekinitve proizvodnje zaradi pomanjkanja električne energije, kar zmanjšuje letni produkt. Ker premog rabijo za termoelektrarne, za železnico in za domače ogrevanje in kuhanje, se sprašujejo, odkod bodo dobili premog za ljubljansko toplarno in elektrarno, ki naj bo letos začela s proizvodnjo. In tako se bodo morali še večkrat vprašati. Nove kapacitete bodo pripravljene za delo, a ne bo energije, ki bi gonila stroje.

Proizvodnja nafte v Sloveniji pada in je sedaj le okoli 120.000 „barrels“ na leto (ameriška domača proizvodnja je okoli 7 milijonov „barrels“ na dan, za primerjavo). Proizvodnja plina se dviga in pada; ne zgleda pa, da bi nudila možnost za izdelavo plinskega omrežja, ki bi omogočil kuhanje na plin v velikih mestih in s tem „osvobodil“ trda goriva. Doslej v Sloveniji daleč prevladujejo trda goriva (85%) nad plinom in nafto (15%). Sedaj

uvažajo nekaj nad 1.400.000 „barrels“ nafte na leto v Slovenijo. Računajo, da bodo morali leta 1970 uvoziti letno najmanj 24.000.000 „barrels“ nafte, da bodo zmogli kriti rastoče potrebe industrije z ozirom na energijo. Morda bodo potrebe še večje, če bodo vpeljali še več lokomotiv za težkovleko (diesel lokomotive, „kenedijevke“, kakršne so dobili iz USA). Misli bodo morali tudi na zgradnjo termoelektrarne na naftin pogon.

Velika poraba lesa za kuho in segrevanje je seveda že precej negospodarsko ravnanje z lesom. Zaradi prevelike uporabe lesa kot gorivo, primanjkuje industriji lesa kot surovine za proizvodnjo papirja in pol obdelanega lesa za izvoz. Zato so morali letos ustaviti drugi papirni stroj v papirnici v Krškem, ker ni bilo možnosti dobiti celuloznega lesa. In to ni izoliran pojav.

Tehnika prevoza je precej zastarana. Železnice so stare že nad 100 let in doslej so bile deležne le popravil ne pa prilagoditve za potrebe konca 20. stoletja. Samo 90 km železniških prog v Sloveniji dovoljuje brzino nad 80 km (50 milj) na uro; to predstavlja 6% železniških prog Slovenije. Nad 80% vseh lokomotiv je popolnoma dotrajanih, ker so stare od 33 do 75 let. Samo okoli 12% železniških potniških voz je uporabnih za mednarodni promet; ostali so precej pod mednarodnim standardom. Omrežje samo, ne samo, da ima prenizko kapaciteto, da bi omogočilo hiter prevoz tovora od producentov k potrošnikom, ampak je tudi daleč premalo razvito, da bi služilo mednarodnemu transitu in pa večji notranji povezanosti. Edina ena cesta, Ljubljana—Zagreb je narejena po sodobnih načelih, da omogoča hiter prevoz; vse ostale gredo skozi ozka in nevarna grla vasi, mest in industrijskih središč.

Pri vsem tem je prav čuden pojav, ki ga je doslej privzel v svojo politiko še vsak režim: vse spremembe v proizvodnji, v prevozu, v službenosti itd. in vse izboljšave na teh področjih so narejene pod vidikom trenutnih potreb in naredijo vtis standardizirane „flikarije“. Seveda je to, gledano z dolge perspektive, najbolj drag in neuspešen način gospodarjenja. Gledati bi morali za kapacitete z vidika potreb, v kolikor jih moremo racionalno predvidevati danes, kakršne po vsej vrjetnosti bodo čez dvajset ali trideset let. To je nujno, če bi hoteli zagotoviti stalen napredek proizvodnje in vnaprej preprečiti „ozka grla“, ki lahko precej tragično dušijo narodno gospodarstvo.

Danes bi bilo treba urediti gospodarstvo tako, da bi mogli nuditi preko dvema milijonoma Slovencev ob koncu tega stoletja zaposlitev in standard, ki bi jih približal Zapadni Evropi. In to je kompleksno vprašanje, ki zajema vrsto ekonomskih odločitev danes za doseg tega cilja.

Janez Arnez

Titovsko oblastvo je odklonilo msgr. dr. Francu Močniku, ki se je iz Gorice nameraval udeležiti kot član slovenskega liturgičnega sveta seje te cerkvene ustanove v Ljubljani, vizum. Ukrep je povzročil na Goriškem mnogo komentarjev o tem, kako si komunisti predstavljajo „spremembo“ v svojem razmerju do Cerkve.

VELIKO POSLANSTVO

Pod gornjim naslovom je nek zdomski časopis v 7—8. številki ponatisnil članek „Mladi slovenski intelektualci“, ki ga je v „Hrvatskem glasu“ napisal Bogdan Radica. V tem članku Radica pohvalno omenja tržaško slovensko revijo „Most“ in pravi, da je med zanimive pisce tega časopisa treba šteti Leva Detelo in Aleša Lokarja. Zlasti hvali „sijajen esej“ Aleša Lokarja „Nekoliko misli o razvoju slovenskega naroda“.

Tem izvajanjem Bogdana Radice je nepodpisani člankar (zdi se, da je anonimnost ena izmed bistvenih lastnosti mnogih zamejskih člankarjev) v istem listu dodal nekaj komentarja, v katerem pravi, da bi se ob tako tehtnem članku moral vsak pošten Slovenec resno zamisliti in vprašati, če nas morajo res šele tujci opozoriti na **pozitivne pojave** med nami, o katerih naš tako samohvaljeni tisk ali vztrajno molči ali kvečjemu od zgoraj navzdol prezirljivo ošvrkne. In potem nadaljuje člankar takole: „Ali je res naša stara generacija tako zagledana sama v sebe, da ne vidi **pozitivnih znakov naše najmlajše generacije**, ki jo bo nadomestila? Ali ni naša moralna in narodna dolžnost, da obsodimo škodljivost in nepoštenost podtikanja, da so namreč ti naši najmlajši intelektualci okoli „Mosta“ komunistični infiltriranci z nalogo razdvojiti naše vrste. Kdaj bo konec tega gnusnega, reakcionarnega očitka?“

Ko sem prebral te stavke, sem se spomnil na čase pred dobrimi tridesetimi leti, ko so določeni časopisi in revije prav z istimi očitki reakcionarstva, ozkosti, zastarelosti itd. napadali tiste katoliške javne delavce, ki so si upali povedati, da se v tistih revijah ponuja komunistični strup, zavrt v blesteče besede o novem človeku, novem družbenem redu, o novem razmerju človeka do Boga in Cerkve, o krščanskem socializmu, o eni zemlji in enem gospodarju te zemlje (Kocbeck), istočasno z napadi na staro generacijo, staro politiko, staro Cerkev, z napadi na avtoriteto, disciplino, dogme, itd. Posebno oklevetana in opljuvana sta bila najboljša poznavalca komunistične doktrine in taktike — prof. dr. Lambert Ehrlich in prof. Ernest Tomec, ki sta se s svojimi stražarji in mladci spustila v odkrito borbo zoper komunistične infiltrirance, ki so tedaj po nalogu komunistične partije skušali razdvojiti slovenske katoliške vrste. Tedaj so se pojavili nekateri kratkovidni ljudje, zapeljani po blestečih frazah in začeli vpiti: Dajmo prostora tej novi mladini, sprejmimo nove ideje.

Časi se ponavljajo. Zopet se pojavljajo sijajne fraze o novem človeku, ponuja krščanski socializem in podobno. Pišejo se slavospevi Edvardu Kocbeku, človeku, ki je pred več kot 35 leti sprejel od komunistov nalogo, da novi družbi, novi veri, novi Cerkvi, ponuja se levi katolicizem, znova se razdvoji slovenske katoličane, ki je leta 1941 postal član Izvršnega odbora

Osvobodilne fronte, ki je odgovorna za vse komunistične zločine in pokolje na Slovenskem in kateremu je bila zdaj znova dodeljena naloga, da razbije slovensko protikomunistično emigracijo.

Ne moremo zameriti Bogdanu Radici njegovega pisanja. Saj ne pozna naših razmer in zlasti ne zgodovine komunizma na Slovenskem. Toda vse to dobro poznajo ljudje, ki ne bi smeli nasesti idejam, ki so vse prej kot pozitivne za katoliške Slovence in hvaliti revijo, ki obsoja našo protikomunistično borbo in hvali marksizem.

Esej Aleša Lokarja

Nepodpisani člankar posebej hvali moč duha in novih idej teh ljudi (piscev v „Mostu“), ki so tako kvalitetne, da se nam ni treba bati za usodo politične slovenske emigracije v bodočnosti. Žal, da nam pisec ne pove, katere so tiste ideje. Bomo pa to delo mi opravili in na „sijajnem eseju“ Aleša Lokarja pokazali, kakšne so te ideje in kam vodijo slovenski narod.

V članku Aleša Lokarja, ki ima naslov „Nekaj misli o razvoju slovenskega naroda“, je odkrito zagovarjanje socializma in marksizma. Tako npr. pozna o narodnem pojavu samo dve izhodiščni skupini: liberalno meščansko in marksistično. Ker številnih katoliških avtorjev ne omenja, spadajo ti kar v liberalno meščansko skupino. Teorije te skupine so — po Lokarjevem mnenju — vse napačne. Dobesedno pravi takole: Marksistična teorija je zato veliko stvarnejša in „Marksistični zorni kot se je praktično izkazal“. Žal, da Lokar ne dokaže, v čem je marksistična teorija stvarnejša in v čem se je izkazal marksistični zorni kot.

Danes ni nikogar, ki bi pritrdil marksistični teoriji, da je — kakor pravi Kardelj — narod ljudska skupnost, ki je nastala na podlagi družbene delitve dela v dobi kapitalizma na strnjenem ozemlju in v okviru skupnega jezika in blizke etnične in kulturne sorodnosti sploh? Ali pred dobo kapitalizma ni bilo narodov? Ali niso sestavljali svoje posebne narode Grki, Rimljani, Judje, Italijani, Španci, Angleži, Nemci, Poljaki, Rusi, Ukrajinci, Hrvati, Srbi, Ogrji itd. In kdaj smo postali narod mi Slovenci, ko družbene delitve dela v dobi kapitalizma sploh nismo imeli? Lokar sicer v nadaljnjih izvajanjih sam podvomi v pravilnost Kardeljevih izvajanj, pa kljub temu postavlja trditve o pravilnosti marksistične teorije o razvoju narodov.

In kaj naj rečemo k Lokarjevi trditvi, da marksisti ne izvajajo močnega pritiska na narode, ki jih imajo na svojem ozemlju. Ali morda Lokarju ni znano, kaj so komunisti napravili z baltskimi narodi, kako so ponižali razne narode na azijskem delu Sovjetske zveze v folklorne skupine, kako so kitajski komunisti zbrisali številne narode v kitajski državi in jih „zedinili“?

Značilna za Lokarjevo miselnost je njegova ugotovitev, da so slovan-

ski narodi povečini nosilci socialističnih ideologij. Samo to je pozabil dodati, da so ti narodi **neprostopoljni** nosilci teh ideologij. Slovanske narode je potisnila v komunistični jarem sovjetska vojaška sila in kratkovidna politika zapadnih zaveznikov v drugi svetovni vojni. Prostopoljno ne bi slovanski narodi, ki neizmerno ljubijo svobodo in so — kar dokazuje zgodovina — vedno odklanjali diktature in tiranije, nikdar sprejeli socialistične (reci: komunistične) ideologije. Marx sam je bil mnenja, da njegov nauk ni primeren za Slovane.

Lokarjeva sodba o komunistični revoluciji na Slovenskem

Lokar pravi, da je „uradno katolištvo svoje sodelovanje z okupatorjem sicer hotelo skriti pod razna gesla, češ, da rešuje ljudstvo pred strahotami vojne, kateri naš mali narod ne bi bil kos, zatem pa je svoje nazadnjaško dejanje branilo z antikomunizmom za vsako ceno. Marksizem se je bil med narodnoosvobodilno vojno iz taktičnih razlogov spremenil v prvoborec naših narodnih interesov...“ Predno odgovorimo na te trditve, opozarjamo na Lokarjevo izrazoslovje na tem in drugih mestih, ki je popolnoma podobno komunističnemu doma. Delovanje demokratičnih Slovencev je „nazadnjaško“ delovanje, komunistična revolucija je „narodnoosvobodilna vojna“ in podobno.

Lokar torej trdi, da je bil marksizem prvoborec naših narodnih interesov. Vprašamo, ali je morda bilo v slovenskem narodnem interesu morje prelite krvi in pokolji tisočev Slovencev, pokolji, kakršnih slovenska zgodovina ne pozna, sistematično uničevanje političnih in ideoloških nasprotnikov, dokazano komunistično sodelovanje z okupatorji v škodo zaveznikov (npr. idrijski partizanski sporazum z Nemci o nenapadanju nemških transportov)? Menda je tudi to v slovenskem narodnem interesu, da je Trst in slovensko obalo komunizem mirno (propagandno vpitje „Življenje damo, Trsta ne damo!“ je bilo samo varanje slovenskega ljudstva) prepustil Italijanom in ni dejansko niti s prstom mignil, da bi to obalo, ki je že tisoč let slovenska, ohranil Slovincem, in da bi Slovenci v Italiji uživali pravice, ki jim gredo po londonski pogodbi.

V nadaljnjih izvajanjih pozna Lokar samo dve družbeni ureditvi: socializem (komunizem) in kapitalizem; drugih ureditev ne pozna ali noče poznati: zlasti noče poznati krščanskega socialnega nauka, ki obsoja oba navedena sistema kot nečloveška, ki dušita svobodo poedincev in narodov in teptata človeško dostojanstvo. Sploh pa je smešno označevati vse za kapitalistično, kar ni komunistično. To je komunistično propagandno geslo.

Še eno Lokarjevo trditev si oglejmo. Pravi, da se sile, ki so iz protislovij rodile slovenski narod, danes bore za našo slovensko pot v socializem in sicer v — **humani socializem**.

Te humane oblike socializma (komunizma) slovenski narod že dobro

pozna. Te oblike so se pokazale v pokoljih političnih in drugih idejnih nasprotnikov, celo žena in otrok, med revolucijo in po revoluciji, v uničevanju kmeta in obrtnika, v odpravi vsake svobode, v preganjanju vere in vsake nekomunistične ideologije, v dirigiranju ne samo gospodarstva in politike, ampak tudi — kulture.

Po tem Lokarjevem članku bi moralo biti vsakomur jasno, kje stoji pisec in pa tudi, kje stoji revija.

Toda ne samo omenjeni Lokarjev članek, tudi razne druge pripombe v raznih člankih, zlasti kritikah (kot npr. Stereotipno domačijstvo, Nasprotja slovenske povojne literature, Slovensko poslanstvo itd.) kažejo, da je revija „Most“ — most, ki vodi na levi breg. V pravkar omenjenem članku „Nasprotja slovenske povojne literature“, ki ga je napisal glavni urednik revije Lev Detela, stoji stavek, ki pravi, da „korenini tedanje (v letu 1951) slovensko literarno gibanje v dobršni meri v partizanski izkušnji, ki je dala slovenskemu narodu nove dimenzije in humanistične funkcije...“ Kako čudovito se ujemata Detela in Lokar!

In to pisanje naj bo veliko poslanstvo in to naj bodo pozitivni pojavi med nami?

Rudolf Smersu

Tito je na seji centralnega komiteja jugokompartije v sklepnem govoru zatrdil, da je sovražni razred še vedno fizično navzočen v Jugoslaviji tudi zato, „ker sta kapitalizem in imperializem v polni ofenzivi, da si spet osvojita svoje položaje“. Nato je izjavil: „Mi se nismo približali in se ne bomo nikoli približali ideologiji zapada.“ Nasproti kritikom iz komunističnih držav se je izprsil: „Prihodnost bo pokazala, da se jugoslovanski komunisti niso nič spremenili.“ V Trstu so dane izjave „rukovodičev“ iz Beograda povzročile med katoliškimi kolaboracionisti precej negotovosti. Bolj sigurni so rimski, ki se tolažijo, da je Tito tako pač moral govoriti, kakor je rekel nekdo izmed očetov poskusa zanesti zmedo med slovenske katoličane v svobodnem svetu.

Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev – Cleveland

Cleveland, aprila 1966.

DRAGI PRIJATELJ IN PRIJATELJICA!

Življenje v tem času je tako spremenljivo in tako polno raznih iskanj, da je nujno, da ima vsak izmed nas neko trdno vodilo, ki mu v negotovosti pomaga okrepiti neodločnost in omahovanje.

Kot član oziroma prijatelj (-ica) Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev se gotovo zavedaš, da je naše skupno glasilo „Vestnik“ eno takih vodil. Letos poteka deset let, odkar je „Vestnik“ postal glasilo naše organizacije in zato mislimo, da je ob tej obletnici primeren čas, da našo slovensko protikomunistično skupnost opozorimo na važnost tiskane besede, ki nam je najvažnejša opora pri nadaljevanju ideološke borbe proti komunizmu.

Nobena še tako močna organizacija ne more ostati živa in dejavna, če je ne povezuje pisana beseda. Dogodki v domovini, dogodki v svetu in dogodki med nami se tako prepletajo, da jim moremo slediti in razumeti le tedaj, če jih zapisujemo in časovno vzporejamo. To za nas že deset let opravlja

„V E S T N I K“.

Tisk je vedno drag in postaja dražji iz leta v leto. Časopisi, revije in razne publikacije narodnih skupin imajo vsak svoje težave: bore se za obstanek in še vztrajajo, ker se zavedajo, da jih njihova narodna skupnost še potrebuje. Na istem je tudi naš „Vestnik“. Morda se komaj zavedamo, koliko truda, potov, sitnosti in stroškov je, predno je natiskana in razposlana samo ena številka „Vestnika“.

Saj ga plačujemo, boste rekli! Res je, toda moramo tudi priznati, da je naročnina tako nizka, da se „Vestnik“ samo z naročnino (oglasov nima!) ne more razmahniti, kakor mi vsi želimo. Zveza je upravi „Vestnika“ svetovala, da naj ne poviša naročnine če tudi so se stroški za tisk v zadnjih letih več kot podvojili. ZVEZA DSPB se zato obrača na vse člane in prijatelje, da bi letos ob desetletnici „Vestnika kot glasila Zveze DSPB“ po svojih močeh nekaj darovali v tiskovni sklad „Vestnika“, da bo v drugem desetletju še večji, zanimivejši in v ponos slovenski protikomunistični skupnosti v zdomstvu. Vsak dar bo dobrodošel in s hvaležnostjo sprejet. Nismo v gmotni tiskari, vsi imamo delo, mar ne bi bil naš dar „Vestniku“ lep izraz naše notranje sile in požrtvovalnosti.

Glede „Vestnika“ in v splošnem glede tiska ne bo škodilo povedati nekaj misli:

Važnosti tiska in njegovega vpliva na javno mnenje se vsi javni de-

lavci in organizacije prav dobro zavedajo. Poudarek na vplivu tiska pa je čestokrat preveč enostransko poudarjen. Zavedati se namreč moramo, da ni samo merodajno, kako glasilo piše, prav tako je važno, kako ga čitatelji znajo objektivno presojudati, razumeti in o napisanih člankih samostojno oblikovati svoje mnenje. Dostojno pisanje in razpravljanje o naših problemih — pa naj bodo ti še tako različni — je samo možno, če jih tudi čitatelji znajo strpno in zrelo presojudati. Dostojno in stvarno pisanje v svobodnem tisku ter zrelo presojanje ustvarja pravilno ravnanje javnega mnenja. Glasilo, ki bi zaradi ljubega miru ali celo zaradi svojega obstanka priobčalo samo neke medle, vsem sprejemljive članke, ne bi bilo vredno, da izhaja in da ga podpiramo.

Podprimo „Vestnik“, dopisujmo, pridobivajmo naročnike, da bo naše glasilo verno ogledalo vztrajne dejavnosti Slovencev v svobodnem svetu!

ZA ZVEZO D. S. P. B.:

Jože Melaher, l. r.
tajnik

Mauser Karel, l. r.
predsednik

SLOVENSKI SPOMINSKI DAN

V parku sredi mesta Cleveland je mogočen spomenik padlim vojakom. Umetnik ni vklesal v spomenik vtisa smrti, ki je konec vsega. Z veličastno obliko je upodobil prehod iz zemeljskega življenja v večnost — zapuščanje zemlje, hrepeneče dviganje v nebesno brezkončnost. Spoštovanje in mirna slovesnost obdajata spomenik padlim vojakom

Stotine imen je vklesanih na plošču, morda več tisoč — padli junaki za domovino. Prav na koncu, osmi od zadaj, je naš znanec, Slovenec Ralph Zonta.

Rafko Zonta je s sestrama in brati še majhen moral zapustiti dom in domovino — da bi ostal živ. Dva brata domobranca, eden star 18 let, drugi 24 let, sta bila vrnjena iz Vetrinja. V Sloveniji, nekje v množičnem grobu sta trupli pobitih bratov. Rafko je po nekaj letih težkega taboriščnega življenja prišel s sestro Milico v Cleveland. Pravkar je dorasel za ameriškega vojaka, ravno v času, ko je komunizem z brezobzirno silo hotel „osvoboditi“ južno Korejo. Ko je bil Rafko poslan na Korejo, so v njegovem spominu neizbrisno še ostali kruti vtisi komunistične „osvoboditve“ pred 10 leti v domovini. Rafka ni bilo več nazaj, kakor se nista vrnila njegova brata, vrnjena iz Vetrinja. Trije bratje — 18 let, 22 let, 24 let — dva v množičnem grobu neznano kje v Sloveniji, 22-letni Rafko neznano kje v Koreji. Po zemljepisnih širinah celi svet loči njihove grobove, po namenu žrtve pa so bratje do smrti ostali ramo ob ramo. Slovenski Spominski dan nas in vas povezuje!

Na prijaznem hribčku blizu Maribora so pokopani trije četniki. Dva sta padla v borbi z Nemci, eden v borbi s partizani. Enako prepričanje jih je združevalo v vseh nevarnostih borbe in zaradi enakega prepričanja so postali žrtev različnih sovražnikov. Od severne meje, Gornje Radgone, Sv. Ane, Sv. Jurija v Slov. goricah doli do Laškega ob Savi so raztreseni grobovi. Tudi soborci, ki so bili s prvim transportom vrnjeni iz Vetrinja in so njihova trupla skupno z domobranci nekje v množičnem grobu — za vas vse bo molitev in častni spomin na Slovenski Spominski dan.

Vetrinj! Ave Caesar, morituri te salutant! Cezar, mrtvi te pozdravljajo! Krivci, ki ste odgovorni za strašno dejanje, postavite si častno tribuno in vprizorite mimohod mrtvih, ki ste jih po vojski brez sodbe mučili in pobili. Dvanajst tisoč domobrancev bi ure in ure korakalo mimo, sledilo bi tisoče in tisoče mož, žensk in otrok, ki ste jih ukazali pobiti po „osvoboditvi“, ko je borba in revolucija bila že končana. Utrudili bi se, mimohod mrtvih bi trajal ves dan in še pozno v noč. Domačim in tujim turistom razkazujete Sv. Urha. Karkoli se je tam zgodilo, četudi bi po sedanjih pojmih bilo krivično, izvršilo se je v vojski in revoluciji — v borbi na življenje in smrt. Zakaj jim ne pokažete krajev, kjer so na enem mestu tisoči pokopani, pobiti po vojski, ko vam je svet priznal legalno oblast nad brezmočnim slovenskim ljudstvom. Trava je prerasla množične grobove, prisiljen molk briše spomine, na Slovenski Spominski dan bo vam vsem položen častni venec pred Lurško Marijo.

Okupacija in revolucija — dvojno gorje! Tisoče talcev, ki so jih Nemci postrelili v Mariboru, Celju, Begunjah, tisoče znanih in neznanih slovenskih žrtev Dachau-a, Auschwitza, Matthausena, Gonarsa, Raba in kje ste še Slovenci pokopani na svetovnih frontah — za vas vse bo lučka in molitev na Slovenski Spominski dan.

Med ameriški vojniki v Vietnamu so tudi slovenska imena. Kdo ve, kako pot so že prej prehodili, morda kot otroci isto kot padli Rafko. Ne moremo ločiti in preceniti, katerega žrtev je večja, zato je Slovenski Spominski dan posvečen vsem žrtvam vojsk in komunističnih revolucij.

Jože Melaher

V Clevelandu se je o Veliki noči mudil ljubljanski univ. prof. dr. Fran Zwitter in se zanimal za zbiranje materiala za zgodovino slovenske katoliške skupnosti v Združenih državah. Bilo je že več pobud za organizacijo takšne zbirke, vendar doslej žal brez uspeha. Zanimanje Ljubljane zanjo bi bilo hvalevredno, če ne bi bili že predobro znani motivi in metode komunistov tudi v zgodovinski obravnavi. Dr. Fran Zwitter je eden izmed intelektualnih očetov komunistične revolucije na Slovenskem. Dokler bodo tisti, ki jim je on pomagal do oblasti, vladali nad Slovenijo, bo tudi ekonomska emigracija v USA imela toliko časti, da takšnega gradiva ne bo pošiljala v Ljubljano.

LETOŠNJE SPOMINSKE PROSLAVE

SPOMENIK PADLIM 1941—1945

Leto dni po odkritju spomenika padlim je DSPB Buenos Aires sklenilo izročiti spomenik v varstvo Upravi Slovenske hiše. V ta namen je društvo hotelo prirediti poseben program in ga povezati z izročitvijo spomenika, pa se je potem po dogovoru z merodajnimi našlo najbolj primerno rešitev: pred pričetkom proslave, ki jo sleherno leto prireja naše osrednje društvo Zedinjena Slovenija, bo DSPB Buenos Aires izročilo spomenik v varstvo odbora Slovenske hiše.

Uradna proslava je bila napovedana za 5. junij ob 16 uri in se je začela z nagovorom, ki ga je na zbrane imel predstavnik DSPB France Zorec-Kocelj. Ta je povedal med drugim naslednje:

„Tukaj smo in tukaj počivamo, ker smo izpolnili domovine ukaz.“ Tako so stari Grki napisali Leonidi in njegovim 300 vojakom pri Termopilah. Tako tudi mi Slovenci hočemo resnico ovekovečiti s spominom na čas, ko se je naš vojak boril za svetinje domovine: za red, pravico, resnico in svobodo.

Zopet je minulo leto dni, ko se spet spominjamo strašnih apokaliptičnih dni našega naroda pred 21. leti — v maju in juniju 1945. Izdani, ponižani, strahotno pomorjeni vsi, ki jim ni bilo dano rešiti se z begom naprej v tujino, v neznani svet. To je bila usoda vseh, ki so se uprli rdeči zmoti, ki je človeka privedla na najnižjo socialno stopnjo suženjstva vseh časov. Z umori, izdajo in nasiljem vlada komunizem množice ljudi. Kakor krvoločna zver preži na vsakogar, ki se drudi v današnjem svetu, da bi se rešil pred to grozo. To smo mi, ki danes stojimo pred spomenikom, in z nami vsi, raztreseni po vsem svetu. Edini smo, ki moremo povedati človeštvu vso resnico: kaj se dogaja narodu med Muro in Jadranom. Velika je naša naloga. Zavedati se moramo našega poslanstva.

Na vse načine skušajo rdeči agentje in nergači ter njih sopotniki te znanilce resnice razdvojiti, razpršiti in onemogočiti, da ne bi širili resnice; a zločin, storjen pred 21 leti, vedno močneje pritiska na telo komunistične partije in jo slabi v njenem delu. Zato se poslužuje vseh sredstev, a zapisano je smrti in izginotju. Boli jo naša navzočnost in strah imajo pred našo mladino. Zato smo dolžni, zavedati se tega bolj ko kdaj koli. Nimamo možnosti boriti se z bajoneti. Naše sile so danes namreč doma. Želja po svobodi pa je naš vojskovodja, resnica, red, pravica so naše orožje.

Ta duh naš kliče, da ga moramo vedno gojiti med seboj; pa ne samo med seboj: zanesti ga moramo v domovino in se združiti z duhom domovine, da bomo kos nalogam, ki nam jih bo nakazala bodočnost.

Zato ob spominu na tiste, ki smo jim lani postavili spomenik v bro-
rasti plošči, na tiste, ki so najmočnejši klic po resnici, sklenimo: vztrajali
bomo v luči njihovega boja, ne bomo se oddaljevali od začrtane poti in
vsak zase bomo v srcu prisegli zvestobo idealom, za katere so padli naši
junaki. To je naša dolžnost! Ob tem spomeniku, ako nikjer drugod, bodimo
složni, kajti spomin na mrtve je vsem enak in vsi imamo enake dolžnosti.
Zato se ne dajmo zapeljati nergaštvu in rdečemu hlapčevstvu.

Ko danes DSPB Buenos Aires izroča ta spomenik v varstvo uprave
Slovenske hiše, se zaveda, da ga s tem izroča vsemu slovenskemu narodu
doma in v tujini: onemu doma v pobudo, da bi vzdržal, nam v tujini pa,
da bi vzdržali. Zato naj velja: spomenik je last vsega naroda, ob njem se
bo lahko poklonil mrtvim v spomin in zahvalo vsakdo s prisego v srcu, da
mrtvih junakov izdal ne bo.

Vas pa, ki boste odslej čuvali spomenik, prosim v imenu DSPB, da
ne dopustite, da bi kdorkoli onečastil spomenik na kakršenkoli način.

Domobranci — zdravo!

Slovenska narodna vojska, počivaj v miru!

Ob končanem nagovoru je predsednik DSPB Bogo Pregelj izročil
g. monsignorju Antonu Oreharju pergamentno listino, na kateri je
zapisano:

DRUŠTVO SLOVENSKIH PROTIKOMUNISTIČNIH BORCEV V ARGENTINI

*Na pobudo D.S.P.B. v Argentini se je ustanovil ODBOR ZA PO-
STAVITEV SPOMENIKA PADLIM BORCEM, ki je svoje delo zaklju-
čil in spomenik predal D.S.P.B. v Argentini.*

*Danes, ob spominskem dnevu vseh padlih 1941—1945, to društvo
izroča ta spomenik*

v v a r s t v o

*Upravi Slovenske hiše, Ramón Falcón 4158 Capital, zavezujoč se obe-
nem, da bo poskrbelo za njegovo dokončno izdelavo po zamislih in pred-
logih umetnika kakor arhitekta.*

*D.S.P.B. v Argentini stavi vse svoje moči na razpolago Upravi
Slovenske hiše za dostojno ohranjanje spomenika.*

Buenos Aires 5. junija 1966.

Tajnik:

Rudi Bras l. r.

Starešina:

Bogo Pregelj l. r.

Direktor Orehar se je nato zahvalil odboru DSPB, ki je spomenik
pred letom dni postavil, danes pa izročil v varstvo Uprave Slovenske
hiše. Poudaril je, kako je ravno spomenik tisto, kar naj nas druži v

naši trdni vztrajnosti in obenem budi v nas spomin na vse prestale tegobe in težave.

Za tem se je začel drugi del programa, kjer je najprej govoril predsednik Zedinjene Slovenije Božo Fink, za njim pa Jernej Dobovšek. Ob polaganju venca je čudovito lepo zapel pevski zbor Gallus pod vodstvom dr. Julija Savellija.

BUENOS AIRES

Po predaji spomenika, o kateri poročamo na drugem mestu, je delegacija osrednjega društva Zedinjena Slovenija, ki so jo sestavljali Božo Fink, gospa Marjana Marnova in Aleksander Majhen, položila pred spomenik lep venec, Gallus pa je zapel priložnostno pesem. Govorila sta Božo Fink in Jernej Dobovšek. Slednji je med drugim dejal:

„Stojimo pred spomenikom naših junakov padlih pred 21 leti. Pred spomenikom, ki so jim ga postavili prijatelji v drugi deželi, na drugi polobli, ker ga v lastni domovini nimajo. Bil bi premočna priča o dogodkih, katere bi sedanji oblastniki najraje pozabili.

Če vzamemo v roke slovenski tednik, vidimo v njem izraz delovanja naše skupnosti. Poročila o že izvršenih prireditvah, vabila na bodoče. Pomislimo, če ima vse to delovanje skupen cilj, če vse te razpoložljive sile stremijo za istim. Slovenska skupnost v Argentini je in mora biti del narodne celote, ki živi in deluje kot taka. Smo Slovenci in tudi naši najmlajši so Slovenci. Ločeni od domovine, ker nismo priznali materialističnega svetovnega nazora, ker nismo klonili v svojem krščanskem prepričanju, ker smo ljubili in se borili za svobodo in človečanske pravice. Nismo ekonomska emigracija.

Slovenci smo svobodoljuben narod. Po tolikih letih tlačanstva se je slovenstvo ohranilo in žilavo napredovalo. Ta gonilna sila pride do izraza tudi tukaj med nami. V 21 letih zdomstva Slovenci nismo mirovali. Domovi in predvsem slovenske šole so polne naših najmlajših. Govorijo in pišejo slovensko, pojejo in molijo slovensko in mislijo slovensko. Čudež, bi skoro rekli. Vse tako daleč od domovine in po tolikih letih! Ni čudež, je sad prelite krvi naših fantov, ki so nam s svojo smrtjo in s svojim trpljenjem pokazali, kako je treba ljubiti slovenstvo. Njihova ljubezen do domovine in do pravih načel je bila tako močna, da je prenešana že v drugi rod, ki se pripravlja, da bo stopil na njihova mesta. Vzeli smo si za ideal, enega izmed prvih branilcev človečanskih pravic pred rdečim totalitarizmom.“

„Padali so naši zavedni ljudje pod kroglami lastnih bratov. Narod se je zavedel te nevarnosti, ko ga je, krvavečega, napadel nov sovražnik, strašnejši od okupatorja samega: njegov lastni brat. Moral se mu je postaviti v bran, ko je spoznal njegove namene in cilje. In spoznal jih je veliko prej, kakor drugi narodi v svetu, ki danes drago plačujejo svojo

zaslepljenost: Koreja... Vietnam. Slovenski fantje in možje so prijeli za orožje, da so branili svobodo, svojo zemljo, svojo vero. Uspešna se boreči možje in fantje, izdani rdečim nasprotnikom, so plačali z življenjem zvestobo narodu. Padli so zaradi ideje.“ Govornik dalje poudarja Kristusov nauk o odpuščanju in pravi: „Krščanstvo zahteva od nas, da se dvignemo in odpustimo krivico storjeno našim očetom in bratom. Sovraži lahko vsak, a odpuščanje dokazuje notranjo zrelost. Odpustiti pa ne pomeni pozabiti. Spomin na naše junake nam mora biti smernica našega delovanja v zdomstvu. Klic po pravici, pričevanje o krivicah mora zadoneti po svetu.“

„Toda naše delo ni končano. Ob mučenju in sramotenju naših junakov je bil kršen moralni red družbe, zato naše delo in pričevanje ne smeta ostati le v omejenem krogu. In ne bo ostalo! Svet bo neprestano slišal klic nas in našega mladega slovenskega naraščaja. Slišal bo zahteve po svobodi, po pravicah Slovencev. Naša volja je trdna, naše zaupanje v bodočnost je veliko. Zato se mi mladi zdovski Slovenci izobražujemo, da bomo dobili dostop do najvišjih krogov, ki imajo vpliv v javnem življenju in na pisanje zgodovine. Urimo se v besedi in podajanju naših idej. Slovenija bo naša, ker je pravica na naši strani! In sodili ne bomo mi, sodil bo Bog!“

„Junaki, vaša izmučena telesa, vaša prelita kri po vsej slovenski zemlji, je rodila sad. Po 20 letih se slovenska mladina zopet obrača k Bogu. Rdeč sistem ji ne more nuditi odgovora na vsa vprašanja. Zato se je v zadnjih letih zopet obrnila na staro, a trdno bogastvo, ki je vera. In če bodo verni, bodo tudi dobri Slovenci.“

BERAZATEGUI

Spominska proslava je bila 18. junija. Sv. mašo je opravil g. Jože Guštin, spominski govor je imel Jože Vidmar. Recitiral je Balantiča Franci Vitrih, sodelovali so še ga. Jožica Škerbec in mala Pavlinka Tanja Korošec ter zborček mlajših pod vodstvom Jožeta Omahna. Poseben prizor za to proslavo Grob v Kočevskem rogu je napisal Ivan Korošec.

MAR DEL PLATA

Slovenci v tem obmorskem letovišču so se pokojnih spomnili 5. junija pri sv. maši, ki jo je opravil g. Boris Koman.

MIRAMAR

V nedeljo, 12. junija, je bila proslava spominskega dne. Uvodoma je govoril Ivan Škulj, ki je tudi vodil vso proslavo. Nastopili so še Peter Marolt, Janez Jelenc, ki je imel glavni govor, ter Anton Japelj, ki je prebral Koroščevo črtico Neznani junak. Spominsko mašo je opravil g. Boris Koman.

IZREDNO LEP NASTOP V BUENOS AIRESU

Po spominski maši je bila izvedba odrskega preludija „Žalostinka ljudstva“. V njem so nastopili Frido Beznik kot kronist, mladenič Janez Zorec, mati sedmerih sinov ga. Nataša Zajc-Smersujeva, zbor mladenk: Marija Fink, Helena Homovec, Marjana Homovec, Irena Jeločnik, Alenka Jenko, Rezika Marn, Tonka Urbančič, Majda Tomažin in Magda Zupan. Režijo in koreografijo je imel na skrbi g. Frido Beznik, scenografijo g. Ivan Bukovec, zamisel in dramatizacija je pa bila g. Nikolaja Jeločnika.

RAMOS MEJIA

Spominska proslava v Slomškovem domu je bila v soboto, 11. junija. Po šolskem pouku se je mladina s starši zbrala v družabnem salonu, kjer so bile na primerno okrašenem odru lepo podane tri recitacije iz zbirke Strti cvetovi: Junakom v spomin (Andreja Škrljeva), Naše priče (Bernardka Finkova) in Begunka Marija (Viki Holosan).

Sledila je sv. maša za rajne žrtve revolucije, med katero je g. dr. Lojze Stare zbranim otrokom v govoru opisal postopke pri kanonizaciji mučencev. Po sv. maši so vsi navzoči zapeli „Oče, mati, bratje in sestre...“

Drugi del proslave se je pričel z recitacijo iz Kalinove črne maše. Nastopili so: Lazar Miki, Potočnik Lučka, Brula Vladi, Brula Andrejka in Cestnik Jože. Spominski govor je imel g. Jože Poznič, nakar so dekleta v narodnih nošar đErjavce Metka, Cestnik Cilka, Vladi Brula in Maček Meta) izvajale simbolično vajo, ki jo je pripravila ga. Ema Kessler-Blejčeva, recitacijo pa podal g. Franci Holosan. Lepa slovesnost je bila zaključena z domobransko pesmijo.

Emigrantski Slovaki so pred kratkim v Rimu dozidali zdomski zavod za bogoslovce in duhovnike — Slovake, ki bodo študirali na rimskih teoloških institutih. Ker komunistična centralistična vlada v Pragi ne priznava slovaške samobitnosti, tudi ne more imeti in nima besede pri slovaških institutih v Rimu. Litvanci pa so usodo svojega zavoda v Rimu ohranili še takoj potem, ko so Rusi ukinili litvansko samostojnost. Pri njih je bilo nekaj naravnega, da morajo proti komunizmu ohraniti popolno samostojnost in seveda vsakdo ve, da je ta zavod pri sv. stolici edina živa priča litvanske samobitnosti v svetu. Škofje v komunističnih državah niso svobodni, zato so nesposobni dajati res svobodne odločitve.

„Državna založba Slovenije“ je pred kratkim slavila dvajsetletnico. Napovedala je program novih izdaj in je med publikacijami navedena tudi pesniška zbirka Franceta Balantiča, ki jo je uredil in s komentarjem oupremil Mitja Mejak.

PREJELI SMO

POTREBEN POPRAVEK

V Vestniku 3., 4. in 5. 1966 ste ponatisnili dr. Krekov članek „O Narodnem odboru za Slovenijo“. Na koncu drugega odstavka na str. 86. je treba zaradi resnice popraviti trditev, da sem vzdrževal zvezo med Vetrinjem in Rimom.

Zvezo med slovenskim socialnem odborom v Rimu in taborišči v Italiji in Austriji sem začel vzdrževati v pozni jeseni l. 1945. Namen te zveze je bil: dajati slovenskim predstavnikom navodila, da bi v vseh taboriščih nastopali približno enako pred UNRO in pozneje IRO ter pred angleškimi oblastmi; sporočila o možnosti emigracije; opozorila na razne nevarnosti, prenos pošte, ki je zaradi cenzure ni bilo mogoče pošiljati po redni pošti, itd.

Predsednik socialnega odbora je bil dr. Krek, njegovi člani pa p. Prečeren, p. Hugo Bren, dr. Vogrič, dr. Žebot, rev. Križman, itd.

Janez Grum

Kaj pravite, gospod urednik!

Ali se tudi Vam zdi, da današnje človeštvo zida drugi „Babilonski stolp“? Ali se tudi Vam zdi, da vse nekam previsoko letamo; vse preko božjih načrtov, izven meja, ki nam jih je začrtal Stvarnik? Ali tudi Vi kaj prisluškujete, kako se že mešajo jeziki po svetu in ne najmanj v komunističnem taboru in celo tudi v naši skupnosti...? Saj se niti toliko več ne razumemo, da bi vedeli kaj pravzaprav hočemo... V tem se pa stolp nagiblje in ni daleč čas, ko se bo zrušil in nas podsul... Dozidavamo le še zadnje nadstropje.

Babilonci so tudi nekam visoko letali in stolp zidali, a predno so ga dogradili, so se jim zmešali jeziki in niso vedeli več, kaj hočejo. Stolp se je pa podrl in mnogim zmešal načrte...

In tole bi Vas vprašal kaj pravite: Tale atomska preskušavanja so nam popolnoma zmešala zračne tokove in sedaj prihajajo hude zime. Ali se Vam ne zdi nevarno, da bo zopet nastopila kaka tako huda zima, kot je bila pri nas doma v letu 28—29, ko so vsem petelinom ozeblji grebeni, tudi kokošim, katere so imele velike grebene, in so pozneje vsem odpadli. Kaj pravite?

L. A., st.

OB SMRTI G. ANDREJA DOLINARJA

V teh skromnih vrsticah bi se rad spomnil pokojnika in opozoril vse bivše Vaške stražarje, ki so se 1943 ob umiku iz Zapotoka in Turjaka zatekli v šentjakobsko šolo. Bilo je v popoldanskih urah, ko smo zapustili blok in se po ulici za gradom, Karlovski cesti in Florijanski ulici pomikali proti šoli. Poleg negotovosti pred bodočnostjo, ki nas je morila v tistih urah, se je oglašala tudi lakota. Bil je že drugi dan posta za vse. V šoli smo se namestili in polegli.

Nenadoma me pokličejo v pritličje, kjer mi sporoče, da imajo pripravljeno za moštvo kruha in salame, dar nekega dobrotnika. Za mene kot Ljubljanačan ni bilo težko uganiti ime dobrotnika. Tudi se nisem čudil temu daru, saj sem pokojnega mojstra Dolinarja poznal po njegovih dobrih delih še iz študentskih let. Presenetila pa me je načelnost in hrabrost obenem, da si je upal prav v tistih dneh, ko je vsa Ljubljana pričakovala vkorakanja partizanskih tolp, napraviti tako lepo dejanje.

Mnogi slovenski veljaki so v tistih dneh umolkni, ker je bilo prevarno izpostavljati se negotovosti. Ni bilo v šoli ljudi, ki bi nas pozdravili ali povedali nekaj besed v okrepitev. Ni jih bilo. Bile so tam le matere in dekleta iz bližnje okolice, ki so srečne poljubljale sinove in fante in... Dolinarjev kruh, saj je bil znak ljubezni.

Hvala Vam, gospod Dolinar, za dobri kruh v tisti težki uri.

Tebi, dragi soborec, naj pa te skromne besede oživijo spomin na tiste dni. Z menoj vred boš dejal: Gospod, daj mu večni mir in pokoj, in pošlji nam ljudi, ki bodo njemu podobni.

V. B.

CLEVELAND

V Baragovem domu v Clevelandu je na Belo nedeljo povabilo Društvo slovenskih protikomunističnih borcev na predavanje predsednika NO za Slovenijo g. dr. Miha Kreka. Za predavanje je bilo močno zanimanje. Dr. Krek je uvodne besede posvetil spomenu dr. Antona Korošca za 25-letnico njegove smrti. Dejal je, da se je s Koroščevo smrtjo začel spletati trnjev venec nesreč slovenskega naroda. V nadaljnjih izvajanjih je predavatelj prikazal takratno politiko srbskih političnih strank odnosno njihovih voditeljev, zatem politiko pok. predsednika HSS dr. Vladka Mačka, kakor tudi politiko Slovencev. Pojasnil je tudi delo vlade narodnega sporazuma pod predsedstvom Dragiše Cvetkovića, v kateri je bil od Slovencev poleg rajnega predsednika SLS dr. Franca Kulovca tudi dr. Miha Krek. Končno se je ustavil pri dunajskem paktu med Hitlerjevo Nemčijo in Jugoslavijo ter zaključil prikaz dogodkov leta 1941 z opisom Simovičevega državnega prevrata dne 27. marca 1941, s Hitlerjevim in Musolinijevim napadom na Jugoslavijo ter odhodom Simovičeve vlade v inozemstvo. Udeleženci večera so dr. Kreku postavili tudi več vprašanj, na katera so dobili vsa pojasnila.

LETA STRAHOTE NA IŽANSKEM (1941–1945)

Janez Klemenčič

(Nadaljevanje)

Drugi ali tretji večer po zasedbi pride komunistični intendant v župnišče in mi pove, da je določeno, da moram dati eno živinče. Računati sem moral s tem že preje in sem imel nekaj pripravljenega. Po dogovoru sva potem sedela v kuhinji in se pogovarjala o tekočih rečeh. Zbavljajal je čez vaške straže. Vprašal sem ga, zakaj so jim tako trn v peti, ko imajo vendar isti cilj, namreč ob času razsula meje kolikor mogoče razširiti. Dejal sem mu: pri vas so komunisti dobili vodstvo v roke. Odgovoril mi je: „To so si pa tako razdelili.“ Takrat mi še ni bilo znano, da so imele v Ljubljani posvetovanja vse stranke skupaj za enotno nastopanje. Komunisti so takrat rekli: „Dobro, a vodstvo ostane naše.“ Povedal sem mu tudi, kako OF slabo osvobodilno postopa. Pod Krimom so Lahi streljali Želimljane. Fant Juha Ludvik, ki je bil takrat še v komunističnih vrstah in je nosil strojnico, mi je pravil, da je bil takrat s svojo strojnico čisto blizu. Treba bi bilo samo pritisniti, strojnica bi zadrdrala, Lahi bi jo ubrali čez skale, naši ljudje pa ostali živi. Nato mi pa fant ni nič odgovoril.

Sile komunisti niso delali. Prišel je včasih intendant in naročil, za koliko ljudi je treba pripraviti jed. Če so hoteli za preveliko število, so se dali tudi poravnati. Izbirčni niso bili. Navadno so dobili žgance ali pa polento. Tudi do takrat še niso bili tako pokvarjeni. Večinoma so molili pred jedjo in po njej. Drugih

dajatev niso zahtevali razen nekaj živil za domače potrebne. Meni so naložili, da naj dam 300 kg krompirja in 100 kg pšenice. Krompir so kar na župnijskem dvorišču razdelili med domačine.

Glavnega poveljstva niso upali imeti na Igu. Včasih so ga imeli v Stajah, če je bilo pa bolj vroče, pa v Kotu. Tja so morali hoditi ljudje po razna dovoljenja. Težko je bilo kaj dobiti. Prepovedano je bilo hoditi iz vasi v vas, v Ljubljano pa celo pod smrtno kaznijo. Ne vem, kako se to ujema s svobodo, katero so vedno oznanjevali. Za moške so razglasili splošno mobilizacijo. Odziv je bil pičel. Fantje so šli proti Ljubljani. Oglasili so se samo taki, kateri so vedeli, da jih ne morejo rabiti. Tudi gospod kaplan se je umaknil v Ljubljano. Prvotno je šel obiskat brata, ki je bil v bolnišnici. Ravno tisto popoldne so pa začeli Nemci streljati iz ljubljanskega gradu po ižanski cesti. Pastirji so pognali hitro domov v vednem strahu, kdaj bo priletelo v nje ali pa v trop. Ubilo je Kramarju dve kravi, Volkovski pa konja. Moj pastir je prignal vse srečno domov. Ko je živino privezal, se je sesedel na stopnice in začel krčevito jokati.

V vas sta prileteli dve krogli. Ena na Podržajev pod, kjer je razbrskala nekaj strehe, druga pa na Krčnov vrt, kjer so ravno komunisti delili večerjo svojemu naraščaju. To so jo hitro pobrali v bližnji porasli hrib. Drugi dan so zaradi tega imeli po-

seben nastop, da so bili pohvaljeni zaradi hrabrega obnašanja.

Po umiku Lahov, se je Ljubljana hitro praznila. Bali so se Nemcev. Vse, posebno mladina je šla ven. Prihajali so v tropah proti Igu peš, oprtani z bisagami, fantiči v kratkih hlačah, frklje pa v šolnih in svilenih nogavicah. Popolnoma so bili prepričani, da bo komunizem v 14 dneh popolnoma zmagal. Pogum so si večali s tem, da imajo kmetje vsega dosti in da bodo lahko dobro živeli. Računali so, da je šlo takrat iz Ljubljane do 7.000 ljudi. Nemci jim niso nič branili. Iz Iga so jih potem polagoma odvajali proti Golemu. Tam so se pa že udarili s protikomunisti. Deloma se je umaknila izžanska posadka, ona iz Tomišlja in Podpeči proti Kureškcu. Škoda, da se te čete niso ustavile na Igu. Lahko bi bile držale položaj. Druge čete pa so prihajale iz Ribnice preko Sv. Gregorja in Lašč tudi proti Kureškcu. Tako je Kraljica miru na Kureškcu zopet padla med vojni metež. Protikomunisti so se hoteli na vsak način približati Ljubljani. Ponoči so se vzdignili, šli preko Visokega v Želimlje in se prebili do Škofljice. Na vsej črti so jih komunisti obstreljevali, mrtev ni bil nobeden, samo enega so ranjenega pripeljali na Ig. Ko sem šel v sredo po Malem šmarnu zjutraj maševati v Mateno, se je slišalo od Škofljice močno reglanje strojníc. Nisem si mogel razlagati zakaj. V Mateni sem pa zvedel, da so od Škofljice prišli Nemci čez Mah na izžansko cesto. Poročilo je bilo točno samo v toliko, da so prišli borci, ki pa niso bili Nemci, ampak četniki in vaški stražarji, ki so bili pri Škof-

ljici hudo napadeni in so se morali umakniti proti Igu. Preskakovali in brodili so po barjanskih jarkih, da so vsi mokri prišli na Ig.

Ko pridem domov, mi pove sestra, da imam novega gosta. Bil je to župnik Leo Kristan, ki se je umikal od Sv. Gregorja. Gospod svetnik Mrkun iz Dobropolj je pa prišel že prejšnjo nedeljo.

Borci so se umaknili proti gradu. Tam so pa na prigovarjanje sami uvideli, da je najbolje, če se umaknejo proti Ljubljani. Storili so prav. Kmalu za njimi so pridrveli komunisti. Vnela bi se negotova borba, tako so se pa le čez Loko rešili do Ljubljane. Tam so se podali Nemcem, oddali orožje, popoldne so bili pa že zopet oboroženi.

Ta dan popoldne se je odpeljal v Ljubljano tudi gospod Mrkun. Ostati je mislil na Igu nekaj časa, pa jo je raje odkuril v Ljubljano. Zadnji dan je upel, pa že takrat padel v borbo pri Kozlerju. Kristanc se je pa hotel še nekaj odpočiti, a zaradi razmer smo ga morali skrivati v župnišču do 6. novembra.

Prvih 14 dni so komunisti prihajali v večjih oddelkih. Prehajali so iz kraja v kraj. Po vasi sami jih ni bilo veliko. V župnišče niso dosti silili. Na večer pride nekoč odposlanec in pravi, da bo sedaj v župnišču štab bataljona. Z mrakom vred je prišel en oddelek, šli so v veliko sobo in so legli k počitku. Ob pol enajstih so pa brez sledu izginili. Nikdar več ni bilo nobenega oddelka v župnišče za tem. Prišli so pa večkrat kaj iskat. Ni bilo še teden dni po zasedbi, prideta pozno zvečer dva razcapanca iz Golega z listkom, naj

danam pisalni stroj in konja. Odgovoril sem: „Moj pisalni stroj je toliko časa hodil po raznih uradih, da je nazadnje izginil.“ Zginil pa je v otavo na podu ravno zadnji dan. Konje sta pa odpeljala na Golo, kjer so jih imeli en teden, doma pa nismo mogli sejati. Kaplanijo so pa malo bolj obiskali. Pobrali so gospodu kaplanu vse birno žito in tudi nekaj posteljnine.

Hitro bi bili radi uredili svojo upravo. Župana zaenkrat še niso odstavili. Brž so pa hoteli izpeljati volitve. Vse so nas pozvali v grad. Zbrali smo se v kuhinji. Tam je govoril najprej nek komunist, ki je imel samo eno roko. Naročil nam je, da moramo voliti takega zastopnika, ki je že prekaljen v komunizmu. Zbralo se nas je nekaj iz vasi, večino so imele ženske. Sam sem bil tudi zraven. K takim sestankom je bolje, da gre duhoven sam zraven, kakor pa da bi od drugih poizvedoval, kaj se godi. Kako sem se zadržal, ne vem. Grumova Slavka iz Gornjega Iga, je potem pripovedovala, da sem kadil, gledal predse in da tudi muksnil nisem. Najbolj prekaljen se nam je zdel Krogarjev iz Male vasi. On je bil molče izvoljen za poslanca za ne vem kakšno postavodajno skupščino, ki je ponoči zasedala v Kočevju, podnevi pa spala v Mozlju.

Sicer je pa glavno besedo na Igu imel komunist Pavle Uršič. Ta je dajal navodila, hodil na štab in odvažal ljudi v ječe. Pokvaril je celo domačo družino. Njegov brat Lojze je ostal v gozdu in je dosegel celo neko višjo saržo. Mati se je zelo trudila in vzdihovala, kam so jo

otroci pripravili. Pred domobranci je zbežala s hčerko Franeko v Mokre. Od tam se pa nista več vrnili.

Kakor vsaka bojna edinica, so tudi sedaj komunisti zasedli stolp. Nastopil sem zoper to in povedal Gusteljnu Menceju, da je to velika nevarnost zaradi otrok. Če bodo iz stolpa streljali, bodo gotovo Nemci streljali na stolp ali pa iz Ljubljane ali iz zrakoplova in zadeli lahko šolo. Uvidel je, da je moja bojazen upravičena, obljubil je, da jo bodo odstranili. Očital sem mu tudi, da bodo toliko časa izživali, da nas bodo Nemci enkrat napadli. Oni se bodo umaknili, mi jih bomo pa zopet dobili po hrbtu, kakor prvič od Lahov. Odgovoril je, da so to pač bojne operacije. Pa je sam najbolj občutil bojne operacije, ko ga je pod Mokcem doletela krogla in je tam obležal mrtev.

Nekako sredi septembra so šli ropat v tomišeljско župnišče. Odnesli so žito, pretaknili vse kote, kje bi dobili denar, dobili so namreč župnikov testament. Mislili so si, kjer je testament, tam mora biti tudi denar. Vse modroce so pregledali tudi med peresi, če ni morda tam kaj skritega. Razdejali so harmonij in tam pretikali. Dobili niso nič. To roparsko ekspedicijo je vodil Petelinčekov iz Male vasi. Ko je delo opravil, je ugotovil, da so odnesli samo toliko, kolikor je bilo odveč. To je tisti Petelinček, ki je na Igu pripovedoval svojemu dekletu Grumovi iz Gornjega Iga, ki je ta čas stanovala na Igu, kako bo davil župnika. Njen brat Janez je pritrdjeval in pravil: „Fajn, fajn, fajn!“ Kakor se vidi, so komunisti šli precej tudi za

denarjem. V kolikor sem imel z njimi stikov, sem opazil, da so imeli svoje denarnice dobro napolnjene z bankovci. Pa ne s takimi z nizkimi številkami. Ko so Lahi nekega ujeli, so dobili pri njem 70.000 lir.

Tomišelski župnik se je umaknil v Ljubljano. Od šestih duhovnov sva ostala z gospodom Erjavcem sama.

Nemce smo pričakovali, pa niso prišli. Dvakrat ali trikrat so streljali z ljubljanskega gradu, drugače pa skoro nismo vedeli zanje. Hudo so se pa oglasili 2. oktobra ob pol dvanajstih. Prišli so aeroplani, sedem po številu v smeri od Šmarij. Obletavali so vas in opazovali cerkveni stolp. Začeli so krožiti okrog sv. Jurija. Mi v strahu, kaj bo. Do mozga gre človeku glas, ki ga povzroča aeroplan, kadar se spušča v nižino, potem pa čakati, kam pade. Napad ni trajal pol ure. Vrgli so 21 bomb, vse na Pungart. V župnišću smo se tiščali v kotu kleti, gospod Kristanc je pa v sobi med brati molil rožni venec. Družine ni bilo doma. Pastir je pasel. Živina je prišla sama domov, a se je razgubila po vasi, ko ni mogla na dvorišče. Bali smo se za pastirja, a je vseeno prišel zdrav domov. Dekla in nečakinja sta bili blizu napadov na njimi. Tudi tema dvema se ni nič zgodilo.

Komaj so aeroplani odleteli, se zasliši glas: „Marof gori.“ Iz aeroplanov so vrgli zažigalno bombo. Namenjena je sicer bila drugam, namreč na Ponikvarjevo hišo v Stajah, kjer je bila komunistična komanda. Po napačni informaciji je bila odvržena na marof. Na podstrešju je bilo okrog 15.000 kg sena, dosti kuriva, da je lahko gorelo. Dobro, da je druge pridelke grašček sproti prodal, da mu ni zgorelo še žito. Ljudi ni

bilo, da bi mogli gasiti, vode pa tudi ne. Inventar so večinoma spravili na varno, ker ogenj ni mogel hitro ugonabljeti, ker je mrva le bolj počasi tlela. Največ je pomagal in reševal Avancov Martin.

V ponedeljek sem šel gledat, kak učinek so napravile bombe. Morale so biti raznovrstne, nekateri lijaki so bili majhni drugi pa veliki za celo sobo.

Sešla sva se s Palmetom in še enkrat obhodila ves položaj. Dobila sva granato, ki ni razpočila, zmerila sva jo. 60 cm je bila dolga, 18 cm je imela v premeru. Vržene so bile vse v krogu na rob gozda. Slišali smo pozneje, da so bili Nemci obveščeni, da imajo komunisti na Pungratu sestanek. Prišli so nadnje. Zato so pa metali bombe ob robu gozda, ker so mislili, da je tam kdo skrit.

Teden ni prinesel nič posebnega. Bil sem samo enkrat v Tomišlju.

Doma je bila samo še dekla Pepa, drugi so bili že v Ljubljani.

Končno se je tudi moji prostosti bližala zadnja ura. Ves mesec se za komuniste nisem dosti menil, kazal in izpostavljal se naravnost nisem. Uradno so prišli samo enkrat k meni, ko so prišli prevzemati hranilnico. Pripeljal jih je Alojzij šteblaj, po domače Krogar, ki je bil načelnik Kmečke posojilnice. Bili so trije, med njimi Škraba Matic. Pogledali so blagajniški dnevnik in blagajno. Cedile so se jim sline po denarju, pa ga niso dobili, ker je bilo v blagajni samo 300 lir. Sestavili so zapisnik, v katerem je bilo zaukazano, da ne smem nobenega zneska izplačati. Za komisarja je bil postavljen Matic Škraba.

Opazovali in prisluškovali so pa

zelo natanko. Tudi za moje govore na prižnici so se zelo zanimali. Tam seveda nisem bil mutast pes. V soboto, 9. oktobra, okrog 8 zvečer sem se odpravljaj spat, kar pride komunistična patrulja. Vodja me nagovori: „Reverende, pridite na poveljstvo na razgovor.“ Dejal sem, da naj poveljnik pride k meni. On je odgovoril, da moram jaz iti gor. Polagoma sem se odpravljaj.

Ko je gospod Kristanc zvedel, kaj se je z menoj zgodilo, je mislil, da bodo poiskali tudi njega. Zbežal je iz sobe in se hotel skriti v mrvo. Ko je v naglici plezal po lestvi, se je zlomil en klin, gospod je padel na voz in si zlomil roko v rami.

Patrulja me je spremljala na poveljstvo. Mislil sem, da je v Javornikovi hiši, pa je bila na Trneku. Ko sem šel proti poslopju, sem videl na tabli zapisano: Komanda trga Ig. Sedaj sem šele zvedel, da je Ig povzdignjen iz vasi v trg. Po poti so mi prišle na misel besede: „Ibis, redibis non.“ — „Greš, vrnil se pa ne boš.“ Slutnja je bila prava. Ko me pripelje straža vrh stopnic, me sprejme poveljnik z imenom Ruda. Pozneje sem zvedel, da je bil to nek drvar iz Žalce. Kratko mi pove:

„Tovariš, mi te pustimo pri miru, ti pa še vedno rovariš zoper nas.“ Pripomniti moram, da sem bil samo na Igu tovariš. Pri sledečih zaslíševanjih sem bil zopet župnik. Na vprašanje, kako rovarim, nisem dobil odgovora. Dvakrat, trikrat je šel po sobi gor in dol, predno mi je povedal, da ne bom šel več v župnišče. Napoved me ni posebno prenetila. Odgovoril sem mu, da mi je vseeno, le jutri bi moral imeti dvakrat opravilo. Rekel mi je, da bo že gospod Erjavce opravil. Povedal

sem mu, da gospoda Erjavca v nedeljo ni doma, da je v Tomišlju. Po potezah na obrazu sem spoznal, da mu je ta vest zelo neprijetna. V nedeljo preprečiti, da ne bi bilo opravila, to je bilo za komuniste v začetku zelo neprijetno. Položaj je rešil potem ordonanc, ki je rekel: „Reverende, bom že jaz to stvar uredil.“ Uredila sta potem tako, da so me s stražarjem pustili zjutraj in ob desetih iti maševat. Po tem domenu smo šli iz pisarne.

Na hodniku sem že videl župana Mrzela, ki so ga tudi zaprli. Župnikova dekla je samo par minut prekasno prišla k županu povedat, da so mene odpeljali. Če bi bila prišla pravočasno, bi bil zbežal. Človek ne ve, kdaj in kje ga čaka.

Preveč se je zanašal na to, da se s komunisti razume. Pripravljaj se je, da bo v Ljubljano spravil nekaj živeža, potem se pa tam naselil. Prejšnji dan je bil v Ljubljani, kateragakoli znanca je srečal, vsak ga je opozarjal, kaj ga čaka doma. Za soboto pa ni dobil več dovoljenja. Ni vedel, da komunisti ne odstranijo samo tistih, ki so jim napoti, ampak tudi tiste, ki bi jim bili lahko kdaj napoti.

Vsi skupaj smo šli potem v kuhinjo. Bili smo sami štirje: komandant Ruda, župnik, župan in tisti ordonanc, ki me je nagovoril z nazivom Reverende. Menili smo se o komunističnem pokretu. Jaz sem poudaril, da je prišlo do teh razmer zato, ker niso upoštevali papeževih okrožnic o socialnem vprašanju. Tisti Reverende jih je znal vse dobro in pravilno naštet. Okrožnico „Divini Redemptoris“ je skoro bolje poznal kakor jaz. Zdel se mi je zagoneten človek. Pozneje sem zvedel,

da je bil sin nekega orožnika. Nekaj časa je ostal pri komunistih, potem se je pa v Iški predal Nemcem. Trdil je, da se bo tudi za Anglijo moral dobiti način, da se bo delavsko vprašanje pravilno rešilo.

Komandanta pa je tiščala druga zadeva. Očital nam je sodelovanje pri belogardistih. Padel je očitek zveze z Italijani. Ta očitek sem mu hitro spodbil. Našel sem mu vse slučaje zveze med komunisti in Lah, ki so že v tej kroniki omenjeni. Podrobil sem mu tudi tri vagone municije, ki so jim jo dali Lah na progi Novo mesto—Straža. Rekel mi je: „Če bi bili samo trije!“ Hvalil je Angleže, koliko jim dajejo. Več bi nam dali, kakor želimo, tako je trdil. Svetoval sem mu, naj kar pridno jemljejo.

Mene so imeli najbolj na piki za voljo pridig. Opozarjal sem ljudi vedno na komunistične krive nauke in nevarnost. Imeli so svoje zaupnike v cerkvi, ki so moje besede še gorke nesli v hosto. Samo to je bilo napačno, da so včasih kako besedo spremenili ali jo izpustili, kar je potem dalo čisto drugačen pomen. Vprašal sem ga, v kakšnem času so izvedeli to, kar sem jaz na prižnici govoril, ali so zvedeli že v torek? „Ne v torek, ampak že v nedeljo,“ mi odgovori. Mi imamo izvrstno obveščevalno službo, za katero nas celo Nemci zavidajo. Tako se je samozavestno pohvalil.

Odgovoril sem mu, da me zelo veseli, da imam tako verne poslušalce ne samo v cerkvi, ampak celo v gozdu. Preje so bili ti ljudje navadno v cerkvi, pa ponavadi niso nikoli vedeli, kaj sem govoril, sedaj so pa v gozdu, pa hočejo vedeti vse. Seveda niso bili željni iz pravega namena.

Odpravili smo se na ležišče. Z županom sva dobila odkazano jetniško celico. Bila je samo prična brez vsake odeje. Župan je poslal domov po odejo, jaz sem se pa valjal po golih deskah. Spala nisva dosti, premetavala sva se po deskah, govorila pa nisva nič.

Dolge so bile ure, počasi jih je naznanjala stolpna ura. Ko pride zjutraj stražar odpirat vrata, sem bil že davno pripravljen. Šla sva proti cerkvi, jaz spredaj, on s puško za menoj. Ko prideva do studenca, mi pravi: „Gospod, ne veste, kako je meni to nerodno.“ Potolazil sem ga s tem, da sem mu rekel: „Meni pa nič.“ Opravil sem zjutraj mašo in pridigo. Po opraviu sem se odpravil polagoma nazaj. Pred Javornikom so stali možje, gledali vstran, niti eden me ni pozdravil, kar me je precej zapeklo. Ne vem, ali je bilo to iz preziranj ali iz strahu.

Ko sem se vrnil, je bilo zasliševanje. Sedaj sem šele zvedel, kakšne hudobije sem kriv. Tri obdolžitve so bile. Prvič, da sem branil javiti se v vojaško službo, drugič, da sem rabil nizkotne izraze o OF na prižnici, tretjič, da sem imel z županom in Gödererjem sestanke.

„Kar sem govoril, pri tem tudi obstanem,“ sem mu odgovoril. Glede prve točke sem rekel, da sem kmetu Branciju pripomnil, da se še ne mudi tako, da bi se javil. Glede druge točke sem povedal, da takih, ki kradejo, ne morem drugače imenovati, kakor tatove, tiste pa, ki vzamejo s silo, pa roparje. Z županom je pa v takih razmerah treba imeti sestanke, ker so potrebe prebivalstva velike. Vse to je „Reverende“ natipkal. Komandant ni pripomnil nič.

Povedal pa mi je obotavljaše, da bo treba iti še nekam dalje na zasliševanje. Počasi mi je povedal, da v Velike Lašče. Tolažil me je, da se bo dobil voziček, v Velikih Laščah bomo lepo konjička nakrmili, potem se pa vrnili nazaj. Tistega konja bi morali še danes krmiti v Velikih Laščah.

Pri vsem postopanju me je najbolj grizla zvijača, laž in zahrbtnost, s katero so postopali nasproti meni in drugim. Saj bi lahko naravnost povedali, da sem zaprt. Pripravljen sem bil tako na to, bi bil že prenesel. Bi si vsaj lahko kaj pripravil za na pot.

Po zaslišanju sem šel zopet s stražarjem v župnišče. Spremljal me je isti kakor zjutraj, namreč Matijčetov Lojze iz Drage. Vedel se je dostojno, prosil za molitveno knjižico, da je v veži iz nje molil. Odpravil sem redno vse, tako, da ljudje niso nič opazili, da se je z menoj izvršilo nekaj posebnega. Med mašo sem si mislil: „Morebiti je tale zadnja.“

Po maši sem uredil še nekatere gospodarske zadeve. Stražar naju ni motil, ko sva s sestro urejevala denarne zadeve in sem ji dajal razna navodila. Po kosilu sem se odpravil brez vsake prtljage. Nisem vzel ne britve, ne brisače, ne perila, ne jedila. Na vogalu župnišča sva se srečala z gospodom Erjavcem, ki se je ravno vrnil iz Tomišlja. Poprosil sem ga, naj varuje župnijo. Od šestih duhovnikov je ostal sedaj sam. Obljubil je. Kar pa on obljubi, gotovo tudi izpolni. Bil je eden tistih redkih, na katere sem se lahko vedno zanesel.

Župan je ravno pokosil, ko sem se vrnil. Nekaj časa sem hodil po

kuhinji, opravil svoje molitve, dokler se ni približala ura odhoda. Župan se je poslovil od žene, jaz se pa nisem imel od nikogar. Na Grbčevem dvorišču smo sedli na voziček in se odpeljali ravno tko je zvonilo k popoldanski pobožnosti. Na vozu sta sedela poleg voznika Pavleta Uršiča še dva stražarja: Alojzij Erjavec, ki me je že zjutraj spremljal, in še neki pek Alojzij, ki je pozneje padel v Velikih Laščah.

Bil je pust jesenski popoldan. Ravno toliko, da ni pršilo. Vreme kakor nalašč za tako pot. Peljali smo se po želimeljski dolini. Videli smo podrte mostove, srečali sem in tja kakega komunista, pod Turjakom videli naropane konje, zavili v ride proti Turjaku. Šli smo peš. Če bi bila mislila, kakšen bo konec poti, bi bila tukajle prav lahko ušla. Gledali smo turjaške razvaline, kraj našega gorja. Če bi bili takrat fantje zavili raje proti Ljubljani namesto v turjaški grad, bi bilo na stotine fantov ostalo živih. Tako so si pa mislili, da bo Turjak za nas to, kar je bil Alcazar za Španijo. V grad se jih je zateklo do 700. Pomoči ni bilo od nikoder, grad je bil razrušen, posadka se je morala vdati. Samo enkrat je grad obletaval nemški aeroplan. Za pomoč je bil trenutek zamujen. Prišla je laška artilerija in pomagala komunistom zavzeti grad. Pomagali so jim Lahi pač iz hvaležnosti, ker komunisti niso nikdar napadli laških postojank, nikdar streljali na Lahe, ampak samo na protikomuniste. Boj je bil hud in je trajal več dni. Na Ig se je pokanje dobro slišalo in nas je navdajalo s skrbjo in strahom, ki je bil upravičen. Ob predaji so dobili komunisti v gradu 32 ranjencev, ka-

tere so vse postrelili. Kaj takega je zmožen samo komunist. Vse druge so pa odpeljali v Velike Lašče. Kaj je bilo z njimi, o tem se je dosti pisalo.

Okrog Turjaka so cvetele jablane, četudi je bil 10. oktober. Človek je mislil, da za mrtvaški venec turjaškim žrtvam. Vzrok je bil pa drugod. Poleti je namreč v tej okolici pobila toča in oklestila, ta so nanovo odgnala in se razcvetela. Za žalne misli ni bilo dosti časa, ker smo imeli s svojimi zadevami dosti posla.

Približno ob pol petih se pripeljemo v Velike Lašče. Kolovodje so iskali urad, kamor naj nas popeljejo, pa ga ni bilo več v Laščah, treba je bilo iti 22 km naprej v Ribnico. V Laščah bi bila z županom tudi lahko pobegnila, hodila sva brez straže po trgu.

Od Ortneka dalje je prisedel nekak komunistični oficir. Dve pametni je povedal, ko sta se razgovarjala s stražnikom. „Dobro, da ni dobiti pijače, ker bi se vsi ljudje poklali.“ Drugo: „Delavci ne bodo delali samo 8 ur na dan, ampak bodo morali delati 14 ali celo 16 ur, če bodo hoteli živeti.“

Okrog sedmih zvečer smo se pripeljali v Ribnico in ostali pred sodiščem. Začelo je pršati. Formalnosti so bile kmalu končane. Oddali so nas v sodne zapore. Pri vratih naju je ječar France preiskal, če imava morda bombe in revolverje. Žepni nožič mi je drugi dan vrnil. Za nama je zaropotal zapah, svoboda je bila izgubljena. Kakšen trenutek se pa v tistem trenutku vzbudi v duši, ko zaropota zapah, pa vemo samo tisti, ki smo to doživeli. Samo eno noč sva bila skupaj v isti celici, potem sva bila pa ločena.

V okvir tega sestavka ne spada, da bi popisoval, kako se je godilo v Ribnici. Omeniti hočem samo to, kar se nanaša na Ižance in ižanske razmere. V četrtek zvečer je prišel za menoj Göderer in njegova gospodinja Urša. Govoriti smo mogli le malo med seboj. Pričakoval sem še Palmeta, pa ga ni bilo. So ga že doma rabili za druge namene.

Zaslišan sem bil šele 19. v istem smislu kakor na Igu. Moja ižanska izjava je ležala na mizi. Dodati nisem imel kaj, le o komunizmu sva se z dotičnim sodnikom dalje časa razgovarjala. Najbolj hud je bil na tiste, ki so sodelovali z vaškimi okužarji. Meni sicer tega niso očitali, ne vem zakaj, pač pa Gödererju. Sodnik sam mi je rekel, da ima o njem točne podatke od njegovega logarja, da je obljubil internancem pomagati do vrnitve, če bodo potem stopili v vaško stražo. „In on je uspel,“ je pristavil ogorčeno. Za menoj je bil takoj zaslišan Mrzel, Göderer pa dva dni potem.

Nastopil je usodepolni 22. oktober. Popoldne so nas iz sodnijskih zaporov prepeljali v vojašnico. Razdelili so nas, pa nikomur povedali, kaj jih čaka, razen meni. Ko so že vsi odšli iz sobe, mi je neke vrste sodnik povedal tole: „Vi greste v internacijo v Stično. Pustite politično agitacijo v miru, dokler je narod še v borbi. Za to se imate zahvaliti Mikužu.“ Na vprašanje, kakšno agitacijo naj pustim, nisem dobil odgovora. Vprašal sem: „Koliko časa bo moja internacija trpela?“ „Do popolne osvoboditve, ki pa ni več daleč,“ je bil odgovor.

(Bo še)

VESTNIK je glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZLSPB. Izdaja ga konzorcij. Predsednik Edi Škulj, Ramón Falcón 4158, Suc. 7, Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. — Upravnik Janez Kralj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Editor y redactor responsable: Eduardo Škulj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) is the voice of slovenian anticommunist veterans. Ovitek: stud. arh. Jure Vombergar.

Naročnina: Argentina 500 pesov, Južna Amerika: enakovrednost v dolarjih, ZDA, Kanada: 3.50 dolarja, Evropa: enakovrednost ameriško-kanadske naročnine. — Za letalsko dostavljanje doplačati 3.50 dolarje.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko, Estados Unidos 425, Bs. Aires (33-7213)

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 817.736

VESTNIK NIMA NIKAKIH
TAJNIH PODPOR. NJEGOVI
STEBRI SO REDNO PLAČUJOČI
NAROČNIKI IN ... DAROVALCI
V TISKOVNI FOND

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión No. 6830

Propiedad Intelectual
No. 817.776
Ramón Falcón 4158, Bs. As.